

Mgr. Antonucci, Vice Superior.	Blz.
J. KLEIJNTJENS S.J.	366.
Godfried van Mierlo te Keulen	
Mr. H. J. J. SCHOLTENS.	369.
Uit twee Middelnederlandsche Handschriften	
Dr. B. DE MAN.	371.
Een Priesterzkerk te Egmond aan Zee	
Mr. J. BELONJE.	381.
Het Dagboek van Ten Hulscher: 1792	
J. C. v. D. LOOS.	383.
Het Doodsbericht van Pater Josephus van Bom- mel, O.F.M., Pastoor der St. Rosaliakerk te Rotter- dam, Gest. 17 Oct. 1783. fr. DALM. VAN HEEL O.F.M.	417.
Verlangen naar wijziging van het Kerkelijk Bestuur.	
J. KLEIJNTJENS S.J.	420.
De „Criminele Sententie” van Gaspar Anthony van Gerven. A. VAN PEER.	422.
Inventarissen van het Kerkzilver der St.-Pancras- kapel in het Hof van Voorne, 1564 en 1579. J. SMIT.	430.
Iets over de Bibliotheek der Kartuziers te Am- sterdam. . . P. LUCIDIUS VERSCHUEREN O.F.M.	444.
Brederodes avontuurlijke tocht volgens het verhoor van gevangenen in Harlingen. J. KLEIJNTJENS S.J.	454.
Beeldenstorm in Heenvliet. IGN. M. P. A. WILS.	464.
Alphabetisch Register. J. C. MERZ.	466.

Haarlemsche bijdragen. Bouwstoffen voor de geschiedenis van het
bisdom Haarlem, 54 (1937), 1-87

HET VOORMALIGE KARTUIZERKLOOSTER BIJ
AMSTERDAM.

Toen op het einde der veertiende eeuw de plannen tot stichting van een kartuizerklooster buiten Amsterdam rijpten, was de orde van Sint-Bruno tengevolge van het Westersche Schisma tijdelijk verdeeld in twee takken. De kloosters, welke de oboedientie van den Paus van Avignon hielden, waren onder het bestuur van de Grande Chartreuse gebleven. Hiertoe behoorden in de Nederlanden de huizen bij Edingen, Brugge (Genadedal), Antwerpen, Doornik en Geeraardsbergen. De overige conventen in deze gewesten hadden de partij van Urbanus VI gekozen en gehoorzaamden aan het generaal kapittel, dat zijn zetel had te Seitz in Stiermarken. Zij ressorteerden tijdelijk onder de provincia Allemanniae Inferioris. In 1400 zijn deze huizen met die gelegen in de Rijnstreek afgescheiden van voormeld gebied en vereenigd in een provincia Rheni, waartoe het Amsterdamsche huis ook na het herstel van de eenheid in de orde (1410) aanvankelijk is blijven behooren. In 1427 heeft de Grande Chartreuse dit klooster evenwel gevoegd bij de provincia Picardiae Remotioris (sedert 1474 genaamd provincia Teutoniae), waarin nagenoeg alle huizen in de Nederlanden waren ondergebracht ¹⁾.

Deze indeeling is voor het Amsterdamsche klooster niet zonder groote beteekenis geweest. Zij bepaalde den kring van andere huizen der orde, met welke meer in

¹⁾ Zie over de groepeerling van de kartuizerkloosters in de Nederlanden: *Nieuwlicht*, 354—357; *Monnikhuizen*, 1—2; *Zierikzee*, 165—166. (Vgl. bijlage I).

het bijzonder contact werd onderhouden. Dit verkeer vond vooral plaats door de geregelde visitaties, door de reizen der prioren naar het generaal kapittel en ook doordat geprofesten van een klooster niet zelden naar elders werden geroepen om daar als prior of in een ander officie te dienen. Hiermede was niet in strijd de „stabilitas loci”, die den kartuizer bond aan het huis zijner professie. Ook op andere wijze hadden uitwisselingen van monniken of broeders nu en dan plaats. Soms werd een geprofeste van elders tijdelijk als hospes opgenomen, hetzij om redenen van persoonlijke aard, hetzij omdat de belangen van het convent, dat gastvrijheid verleende, zulks medebracht, hetzij, omdat het klooster zijner herkomst daarmede gebaat was.

Zoo zien wij, dat de kartuizers van Amsterdam in den beginne, n.l. vóór 1427, vooral georiënteerd waren op de kloosters der orde in het Rijngebied en in de Nederlanden, doch nadien meer bepaaldelijk op de huizen in het tegenwoordige Nederland en België. Zij hadden een confraterniteit aangegaan met de Utrechtsche chartreuse, met de Regulieren van Amsterdam en Haarlem en met de zusters van Sint-Lucia te Amsterdam.¹⁾ Vandaar dat men in het necrologium van Nieuwlicht buiten Utrecht de namen aantreft van ongeveer 110 monniken en broeders van het Amsterdamsche kartuizerklooster.²⁾

Bij het noemen van dit getal rijst de vraag, hoe groot het aantal kloosterlingen is geweest, dat in het Amsterdamsche huis heeft geleefd van het jaar, waarin de initiatores daarvan den grondslag kwamen leggen (1393), tot het tijdstip van den ondergang van het convent-

¹⁾ *Bijdr. IX*, 189, *Scheltema II*, 20.

²⁾ *Bijdr. IX*, 222—353.

Men kan zich daarvan wel een indruk vormen. Op fol. 82-93 van het cartularium¹⁾ vindt men een lijst, met het opschrift: „Nomina fratrum domus huius tam monachorum quam conversorum ac donatorum, ordinacione secundum quam Dominus eos misit, in hac domo receptorum”. Deze lijst bevat ongeveer 128 namen. Een derde houvast bezitten wij in de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse, die op geprofesten van het Amsterdamsche klooster betrekking hebben. Deze bevatten omstreeks 150 namen van monachi, clerici redditii, conversi, laici redditii, donati en prebendarii van Sint-Andries ter Zaliger Haven. Dit laatste aantal moet het werkelijke zeer nabij komen. In het geheel hebben dus in den loop des tijds ongeveer 150 kartuizers tot het eigenlijke convent behoord. Dit getal lijkt klein, doch is te verklaren. Eerst in het begin der 15e eeuw begon het jonge convent op zijn organieke sterkte te komen en van den beeldenstorm in 1566 af heeft het klooster nauwelijks meer rust gekend. Daarbij is een kartuizerconvent in verhouding tot zijn ruime en uitgestrekte behuizing uiteraard klein in getal. Het was gewoonlijk op sterkte als er waren een prior, twaalf koorreligieuzen en een evenredig aantal leekebroeders (b.v. 6 of 7).²⁾ Zoo was het ook te Amsterdam. Daar zullen een twaalftal cellen³⁾ voor de monniken door

¹⁾ Stadsarchief Amsterdam, archief Burgerweeshuis, no. 566. De lijst bij *Scheltema*, II, 36—49 is hieruit overgenomen.

²⁾ *Dictionnaire de Théologie Catholique*, II (Paris 1923), i. v. „Chartreux”, kol. 2287.; E. M. Thompson, *The Cartusian Order in England* (London 1930), 121.

³⁾ Men stelle zich zulk een cel voor als een kleine, zeer eenvoudige woning met ommuurd tuintje. Vgl. o.m.: *La Grande Chartreuse par un Chartreux*, 6me édition (Lyon 1898); *Een Boek over Karthuizers*, in het licht gegeven door Mr. H. J. J. Scholtens (Roermond 1924).

het groote pand verbonden zijn geweest met de centrale gebouwen: kerk, prioraat, kapittel, boekerij, refter, werkplaatsen en behuizing der leekebroeders en gastenverblijf.

Dit gebouwencomplex is niet ineens in 1393 opgetrokken. Het heeft jaren geduurd eer het eigenlijk geheel was voltooid. De bouw vorderde naarmate het convent groeide en naarmate de middelen beschikbaar zijn gesteld. Hij baarde aan de initiatores heel wat zorgen.

De kloostergebouwen schijnen aanvankelijk van hout te zijn opgetrokken, doch reeds enkele jaren later zijn deze getimmerten door steenen gebouwen vervangen, blijkens het ongeval in 1399 overkomen aan D. Klaas Roelofs z. van Amsterdam, die bij het bouwen van een cel onder instortend gesteente werd bedolven en omkwam ¹⁾.

Het *liber benefactorum* ²⁾ vermeldt de namen der weldoeners, die een cel deden bouwen. De schout Dirk Simonsz. nam voor zijn rekening de cel, die het dichtst bij de kerk stond. Vier andere cellen zijn ook gebouwd op kosten van extranei. Jan van Heenvliet, ridder, liet er een bouwen van steen, waarvan de kosten omtrent 300 Hollandsche guldens hebben bedragen. Ook zekere Maesken stichte er een. Een derde cel is gebouwd voor rekening van Klaas Gerritsz. en Jan Florisz. Een andere werd bekostigd door de gebroeders Willem en Servaas Brune en hun neven de gebroeders Rudolf en Godert. Het tijdstip van den bouw dezer vier cellen wordt niet vermeld. Elders verneemt men, dat Koenraad Pietersz. van Alkmaar een bij-

¹⁾ *Scheltema*, II, 36.

²⁾ Stadsarchief Amsterdam, archief Burgerweeshuis, no. 566.

drage van 400 Rijnsche guldens heeft geschonken in de kosten van 2 nieuwe cellen, n.l. de zesde aan den noordkant, cel R, en de eerste aan de westzijde, cel Q.

Ook de kloosterlingen zelf bij hun intrede of hun naaste verwanten hielpen op deze wijze het klooster voltooien. In 1400 kwam een cel tot stand vanwege D. Jan Egbertsz. van Amsterdam. In 1406 liet D. Jan van Diemen van Amsterdam er een bouwen, grootendeels van hout. In 1410 zorgde de vader van D. Wouter Pelgrimsz. van Amsterdam voor de stichting van een nieuwe cel en evenzoo D. Albert Willemsz. In 1411 deed de vader van D. Dirk Minne er een zetten, terwijl diens broeder Cornelis de vijfde cel, geteekend S, heeft vernieuwd. 's Jaars daarna was het D. Allard Jan Albertsz., die een cel liet oprichten. In 1413 is wederom een cel voltooid door de zorgen van den vader van D. Willem Heimansz. In 1424 is een gedeelte van de derde cel aan den Noordkant vernieuwd op kosten van Dirk Jong van Amsterdam. In 1440 kwam er nog een cel tot stand, die betaald is door Pelgrim Klaas Simonsz. In 1444 liet Hillebrand Dirksz. Boel cel J vernieuwen ¹⁾.

Raissius ²⁾ heeft er reeds op gewezen, dat de „Carthusiers tot Sinte Andries ter Salighe Haven bij Amsterdam” de totstandkoming van hun monasterium niet hebben te danken aan de vrome daad van hoofdzakelijk één weldoener, zooals bij kloosterstichtingen vaak het geval was, maar dat het nieuwe huis is ontstaan

¹⁾ *Scheltema* II, 36—39.

²⁾ Ook *Ann.* VI, 503.

door samenwerking van velen, voorgegaan door den landsheer.

Ten onrechte worden derhalve door sommige schrijvers hertog Albrecht en zijn zoon als de eigenlijke stichters van het klooster aangemerkt. De orde heeft hen blijkbaar nimmer als zoodanig beschouwd, hoewel de vorsten zelf zich in hun brieven gaarne zoo noemden. Uit de na te noemen chartae capituli generalis van 1393 komt duidelijk uit, dat het klooster is gesticht dank zij den steun van velen: landsheer, magistraat en burgers.

Bij akte van 27 September 1392¹⁾ schonk hertog Albrecht van Beieren voor het te stichten klooster een jaarlijksche rente van 300 Dordrechtsche guldens. In denzelfden brief verklaarde hij, dat het convent en zijn goederen zoowel bij hem als bij zijn opvolgers bescherming zouden genieten, en dat, wie het klooster te na zou komen den graaf te na zou komen.²⁾ Tevens werd bepaald, dat binnen een afstand van honderd roeden van het klooster nimmer eenig gebouw of getimmerte zou mogen worden opgericht.

Het is voornamelijk dit stuk, waaruit V o n d e l ³⁾ de gegevens heeft geput voor de verzen 556—559 van den *Gijsbrecht van Aemstel*:

„Dit is een overoud en vorstelijk gesticht,
Verzorgt in vree en krijgh met zegelen en brieven,

¹⁾ Zie bijlage II.

²⁾ In de brieven van 24 November 1402 en van 5 Augustus 1412 hebben onderscheidenlijk hertog Albrecht en zijn zoon Willem van Oostervant deze verklaring herhaald. (Cartularium, fol. 7—8.).

³⁾ Vgl. mijn „Aanteekeningen over Vondel en de Kartuizers” in *Studia Catholica*, V, (1929) 300—307.

Dat wie het quetst, gedenck een vorst des Rijx
te grieven,
Die zeit: hij raect mijn kroon wie 't Godshuis
yet misdoet.”

en voorts door de verzen 565 en volgende:

„Ja op dat geen gerucht zou steuren ons gemoeden,
Magh niemant deze plaets, beneden hondert roeden
Betimmeren,”

Bij brief van 27 Februari 1393 schonk hertog Albrecht bovendien tot stichting van het klooster een huis en erf aan het Voorhout te 's Gravenhage, welk pand 's jaars daarna door de kartuizers is verkocht voor 900 nieuwe Geldersche guldens.¹⁾ Ook nog op andere wijze zijn de plannen door den landsvorst begunstigd.²⁾

In Maart 1393 was nog geen aanvang gemaakt met den bouw van de chartreuse, want in een schenkingsakte van 4 Maart van dat jaar is sprake van het „Sartroeysen cloester, dat men maken sel bi der stede Amstelredamme.”³⁾

In 1394 verwierf de jonge nederzetting nog enkele weldoeners, die haar in staat stelden een bescheiden begin te maken. Bij schepenakte van 21 Februari 1394 schonk Dirk Sloyer, de eerste die zich had aangemeld en als novice was aangenomen, den eigendom van al zijn goederen aan de kartuizers⁴⁾. Zij ontvingen

¹⁾ *Codex diplomaticus Neerlandicus*, uitgegeven door het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht, IIe Serie, 1e afd. (Utrecht 1852), blz. 135—137; Cartularium, fol. 3 v.

²⁾ *Scheltema*, II, 18; Cartularium, fol. 7.

³⁾ Cartularium, fol. 27.

⁴⁾ Cartularium, fol. 10.

Dirk Sloyer was bij zijn intrede reeds priester. Zijn ouders heetten Pieter Jansz. Scenaert en Ave Jan. Hosendr.

van hem, in den vooravond waarschijnlijk van zijn professie, 500 Hollandsche guldens in gereed geld alsmede aan jaarlijksche renten ruim 100 guldens.

De tweede, die in datzelfde jaar het kleed van Sint Bruno aannam, was Dirck Claesz. van Amsterdam. Uit de goederen, die hij meebracht, genoot het klooster 24 guldens jaarlijks.¹⁾

Andere weldoeners, die in 1394 het convent hebben bevoorreed, waren Ghisebert Douwe, dezelfde, meen ik, die, toen Geert Groote nog leefde, nauwe betrekkingen met dezen onderhield, en zijn broeders Jan en Simon die Zalen.²⁾

Nevens de genoemden vindt men als „magni benefactores” genoemd: „Dominus Wilhelmus Jacobi presbiter”, elders genaamd Willem de Engelsche, Agatha Hermansdr., Nicolaas Comestoris en zijn echtgenoot Volba, allen Amsterdammers. Als weldoeners uit den eersten tijd vindt men voorts vermeld: Jacob Divel (c. 1432), Elisabeth, weduwe van Jan Willemsz. (c. 1433), Margaretha Hendriksdr. (c. 1434), Herman Hermansz. van Amsterdam en de priester Albertus („magnus benefactor”) (c. 1435), alsmede Willem Zael, hofkapelaan van den hertog (c. 1445).³⁾

In 1856 heeft de toenmalige stadsarchivaris van Amsterdam Dr. P. Scheltema het tweede deel van

Het klooster heeft van hem ook ontvangen een zilveren kelk, twee zilveren ampullen en een belangrijke verzameling boeken. Vgl. Cartularium, fol. 10.

¹⁾ *Scheltema*, II, 36.

²⁾ Cartularium, fol. 27 v.

³⁾ *Ann.* VI 503—507.

een bundel historische opstellen het licht doen zien¹⁾, waarin men ook een studie aantreft over „Het Kartuizerklooster van Sint Andries ter Zaliger Havene bij Amsterdam”.²⁾ Voordien zocht men in onze geschiedkundige literatuur tevergeefs naar eenige beschrijving van dit huis, wellicht het belangrijkste — naar het oordeel van Scheltema — van de 22 voormalige kloosters in en bij Amsterdam.³⁾

Nadien heb ik in de *Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom van Haarlem*⁴⁾ een en ander geschreven over „Het Amsterdamsche Kartuizerklooster in de tweede helft der 16e eeuw”, terwijl in dit verband wellicht ook aandacht verdient mijn bijdrage in *Studia Catholica*⁵⁾, bevattende „Aanteekeningen over Vondel en de Kartuziers”. Hiermede zijn de gedrukte Nederlandsche bronnen, handelend over de geschiedenis van de Amsterdamsche chartreuse reeds opgesomd.

Wat vóór Scheltema zeer terloops over de kartuziers buiten de Haarlemmerpoort is bericht door de vaderlandsche en locale historieschrijvers, is zoo goed als niets en bovendien weinig gefundeerd. Ik moge hier volstaan met te verwijzen naar mijn vroegere mededeelingen daaromtrent⁶⁾. Scheltema is de eerste geweest, die, wat nog van het kloosterarchief in Amsterdam bewaard wordt, heeft onderzocht. De bescheiden, welke toen nog schuil gingen in het archief van het Weeshuis, zijn thans toegankelijk in het oud-archief van Amsterdam.

¹⁾ *Aemstel's Oudheid of Gedenkwaardigheden van Amsterdam*.

²⁾ Blz. 13—53.

³⁾ *Scheltema*, II, VI.

⁴⁾ *DI.* XLIV (1926), 442—463.

⁵⁾ *Jrg.* IV (1929), 300—307.

⁶⁾ *Bijdr. v. H.*, XLIV, 452—463.

Welke zijn in de 16e eeuw de lotgevallen geweest van het kloosterarchief? Het is denkbaar, dat de plunderingen en rampen, die het klooster van 1566 af herhaaldelijk hebben getroffen, de verzameling reeds hebben benadeeld. Vooral bij hetgeen in 1573 heeft plaats gevonden — het generaal kapittel der Grande Chartreuse sprak toen van een „domus combusta et destructa” — zal wel een en ander gehavend en verloren zijn. Het is waarschijnlijk, dat het convent althans hetgeen in zijn oog het belangrijkste was tijdig naar zijn refugie binnen de stad in veiligheid heeft gebracht. Dit gedeelte is grootendeels in 1579 door de regenten van het Weeshuis in bezit genomen en zal sindsdien in den loop der jaren door deze beheerders wel zijn uitgedund. Andere bescheiden dan die, welke op het beheer der kloostergoederen betrekking hebben, waren voor hen toch van geen belang, stonden hun misschien zelfs tegen. Met name b.v. het *anniversarium* van het klooster, indien zich deze codex daaronder mocht hebben bevonden, en het *liber benefactorum*, dat echter op het einde der 18e eeuw uit een particuliere verzameling door de stad ten geschenke is ontvangen.

De uitgeweken conventualen hebben zich moeite gegeven om gedeelten van het kloosterarchief mede te nemen naar den vreemde. Dat zij daarin ook geslaagd zijn blijkt uit de archiefresten van Sint Andries ter Zaliger Haven, die thans worden bewaard in het Staatsarchief te Antwerpen. Het blijkt ook uit een transactie, welke in 1609 heeft plaats gehad en illustratief is voor de wijze, waarop de verjaagde kartuizers in die jaren hebben getracht de archieven in hun bezit te houden. Ik moge er daarom in dit verband eenigszins uitvoerig bijilstaan.

In 1608 hebben de regenten van het weeshuis een contract¹⁾ gesloten met den na te noemen Bartholomeus van Wilsem.²⁾ Deze heeft ingevolge deze overeenkomst gezorgd, dat allerlei bescheiden uit het archief der Amsterdamsche kartuizers, welke gedurende 30 jaar achtereenvolgens te Arnhem en Huissen waren bewaard, vandaar weder naar Amsterdam zijn overgebracht. De Heeren Weesvaders hadden al die jaren deze stukken, betrekking hebbende op het beheer der kloostergoederen, zeer gemist.

Er waren dus gedeelten van het archief in 1579 of eerder medegevoerd naar het convent van Monnikhuizen, dat zich toen ophield in zijn refugie binnen Arnhem. De Arnhemsche kartuizers zijn echter in datzelfde jaar uitgeweken ten deele naar Keulen en ten deele naar Huissen. Naar laatstgenoemde plaats zijn ook de voorbedeelde archivalia toen meegevoerd. In 1606 verbleven de ballingen nog te Huissen. Op 28 April 1606 is de convers Jan Commotius door de Gedeputeerden van het kwartier van Arnhem ondervraagd over de aanwezigheid te Huissen van „brieven und pampieren”, betrekking hebbende op de goederen van Monnikhuizen³⁾.

Dezelfde Bartholomeus van Wilsem heeft ook een rol gespeeld met betrekking tot het verborgen archief der Utrechtsche kartuizers. In het archief van

¹⁾ Stadsarchief Amsterdam, archief Burgerweeshuis. Recueil no. 3, fol. 64.

²⁾ Zie over hem: *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, XVI (1879), p. 213.

³⁾ *Monnikhuizen*, 2—4, 72—78.

het voormalige klooster Nieuwlicht, bewaard in het Rijksarchief te Utrecht, komt voor een „Inventaris van de pampieren ende stucken, gevonden in seeckere kiste tconvent van de Carthusers binnen Utrecht aengaende,” welke het jaartal 1611 draagt.¹⁾ Op fol. 2 van dezen inventaris staat aangeteekend, dat de bedoelde kist is „gehaelt ten huysen van Gerrit Peterz. droechscheerder, woonende naast de huysinge van Jan van Noort, brouwer bij de Weertpoort, naedat mijn heeren Staten sulcx te kennen gegeven was by Bartheldt van Willsem, gewesen Cathuser binnen 's Hertogenbosch, ende geopent den 22 Martii 1611.”²⁾

De lijst bevat 242 oorkonden, die bij bedoelde opening in de kist aanwezig waren. Hoe de kist, waarvan hier sprake is, omstreeks 1608 door de zorgen van den broeder Jan Jansz. Sweert,³⁾ donaat van het Utrechtsche kartuizerconvent, heimelijk van de eene schuilplaats naar de andere is gebracht, wordt ons uitvoerig verhaald. Nog in 1618 joeg deze aangelegenheid in Utrecht stof op. Verschillende lieden zijn toen voor den notaris Verduyn verschenen om te relateeren, wat hun nog van de bijzonderheden bekend was. De notaris heeft hun relaas als volgt weergegeven:

¹⁾ Dr. J. de Hullu en S. A. Waller Zeper, *Catalogus van de Archieven der kleine Kapittelen en Kloosters* (Utrecht 1905), blz. 65, no. 574 (een deel).

²⁾ Mr. R. van Royen, commies-chartermeester bij het Rijksarchief te Utrecht, was zoo vriendelijk mij hierop opmerkzaam te maken en mij bovendien de uittreksels te zenden van de door hem gevonden notarieele verklaringen, welke op deze zaak betrekking hebben en hierna worden medegedeeld. (*Catalogus van het archief der stad Utrecht, supplement, no. 192 a 6.*)

³⁾ *Nieuwlicht*, 350.

Notaris Verduyn 1618, 4 April:

„ . . . compareerden voor mij Claes Verduyn . . . Heyman Thonis, arbeyder alhier binnen Utrecht, out omtrent LXIII jaren en verclaerde bij sijne manne waerheyt in eedts plaetse ter instantie ende versoecke van Goossen van Millingen, borger tUtrecht, waerachtich te sijn, dat hij ongeveerlick thien jaren geleden sonder de precise tijt onthouden te hebben, door last van eenen Jan Jans, leeck-monnick ofte leeckbroeder van de Carthuseren conventen tUtrecht, eene kiste met ghoets wtten huysen van de voornoemde Goossen van Millingen gehaelt ende dselve ten huysen van Goyert Peters droechscheerder, woonende bij de hoochcluyt aen de Oude grachte alhier tUtrecht, gebracht heeft, welcke kiste, soo hij comparant verstonde, toequam de voorsz. convente van de Carthuseren, verclaerende voor redenen van wetenschap, dat de kiste heell oudt was, ende dat hij eenigen tijt van te voren dselve kiste wtten huysen van Thonis Dirckx van Broeckhuysen gehaelt ende dien in den voorsz. convente ende weder wtten selven convente ten huysen van de voorsz. Millingen ende lestelijck, als voorsz. is, van daer ten huysen van de voornoemden Goyert Peters gebracht hadde, presenterende hij comparant, des versocht sijnde, tselve bij eede te stercken, consenterende mitsdien hiervan ten behoeve van de voorn. van Millingen verleent te worden acte die hem gegonst is. Actum tUtrecht etc”. (volgen onderteeeningen.)

Notaris Verduyn 1618, 4 April:

„ . . . compareerden voor mij Claes Verduyn . . . Goyert Peterszoen van Ceullen, laeckbereyder, borger tUtrecht, out omtrent LXXV, ende Weyntgen Gerritsdr. van Santen, sijne huysfrouwe, out omtrent LX jaren, soo zij affirmeerden ende attesteerden, tuychden ende verclaerden bij respectieve manne ende vrouwe waerheyt in plaetse van eede ter instantie ende versoecke van Goosen van Millingen, borger tUtrecht, waerachtich te sijn dat ongeveerlick 10 jaren geleden, sonder den preciesen tijt onthouden te hebben, bij henlieden comparanten thaerl. huysen gecomen es eenen Jan Jansz. Sweert, leecq-monnick ofte

leecq-broeder van den Carthuseren convente alhier tUtrecht, henlieden comparanten clagende met schreyenden oogen, dat de huysfrouwe van de voorz. van Millingen tegens hem geseyt hadde, dat zij des voorsz. conventskiste met goet — die tharen huysse was staende — nijet langer in haer huys en begeerde, maer dat zij daervan ontslagen ende dselve wt haer huys quyt sijn wilde, versoeckende daeromme op de comparanten, dat henluden soude gelieven te gedooogen dat de voorsz. kiste met goets ten huysse van hen comparanten souden mogen werden gebracht, twelcke zij comparanten consenterende, is dienvolgende — soo zij comparanten bij dezen verclaeren — ter selver tijt de voorsz. kiste met goets van de voorsz. Goossen van Millingen gehaelt ende thaerluder comparanten huysse gebracht door een cruyer ofte arbeyder genaempt Heyman Thonisz. ende dat de voors. Jan Jansz. eenigen tijt daernaer de voorsz. kiste weder uut haer comparanten huysse doen haelen heeft, die zijlieden comparanten gesien hebben, dat bij twee mans voor haer deure de trappen aff gedragen ende in een schip ofte schuyte gebracht is geworden, waer bij de voorsz. Weyntgen Gerritsdr. voorts verclaerde, dat zij ten voorsz. tijde, als de voorsz. kiste eerst tharen huysse gebracht wierdt, tegens den voorsz. Jan Jansz. geseyt hadde: ghij brengt nu dese kiste hier ende die comt uut eens andermans huys, daer se, soo ghij segt, lange gestaen heeft, wilt dan nu soo well doen ende sluyten se op ende besien off er oock alles in is, watt ghij meynt datter in wesen moet, soo en hebbe ick er geen moeyten mede ende dat Jan Jansz. daer op antwoorde — Weyntgen, ghij segt well, maer ick en heb tegenwoordich de sleutell nyet bij mij, dan sall morgen mette sleutell comen ende doen de kiste open, twelcke hij, soo sij attestante verclaerde, des daechs daeraen gedaen ende in haer presentie de kiste openende, daer inne gesien ende tegens haer geseyt heeft dattet goet noch alles soo was ende daer in lach, als hij het selver daer inne geleyt hadde, presenterende zijlieden comparanten respective allen tselve des nooth ende versocht sijnde bij eede te stercken, consenterende mitsdien hier van ten behouwe van de voorsz. van Milligen verleent te worden acte. Actum tUtrecht ten huysse van de comparanten staende O.z. Oude Gracht

bij de hoochcluyt tusschen de Viebrugge ende St. Jacobsbrugge... etc. etc.”

Welke rol heeft Bartholomeus van Wilsem de eene en de andere maal gespeeld? En wat beteekenen de woorden: „gewesen Cathuser binnen s'Hertogenbosch”? Heeft hij geen kans gezien de kist uit Utrecht weg te voeren of was hij zijn orde en religie ontrouw geworden? Ik ben hieromtrent vooralsnog in het onzekere gebleven. De laatste veronderstelling vindt wel grond in verschillende feiten en omstandigheden.

Van Wilsem was professor van het klooster te Leuven, waar hij omstreeks 1596 was ingetreden. Na eerst vicarius te zijn geweest van Genadedal te Brugge, is hij teruggekeerd naar het huis zijner professie om vervolgens als procurator naar Den Bosch te worden geroepen ¹⁾. G. Eligius, die in 1624 de kroniek van het Bossche klooster heeft voltooid ²⁾, noemt zijn naam niet, doch zinspeelt wel op wederwaardigheden, welke het huis heeft ondervonden door een „oconomus minus fidelis” ³⁾. Slaat dit op Van Wilsem?

Op 16 December 1608 had Bartheld van Wilsem met de Weesvaders geaccordeerd, dat hij hen binnen 14 dagen alle brieven zou overhandigen, die onder hem of onder den kartuizer Ysbrand Stam berustten. Hem werd daarvoor een jaarlijksch pensioen van 100 guldens in het uitzicht gesteld. Op 21 Januari 1609 heeft Van Wilsem de boeken en documenten

¹⁾ In 1606 bekleedde hij dit ambt, (Jhr. Mr. A. F. O. van Sasse van IJsselt, *De voorname Huizen en Gebouwen van 's Hertogenbosch*, I ('s Hertogenbosch 1910), blz. 382.)

²⁾ *Domus Sanctae Sophiae Descriptio* (hs. Certosa di Lucca, Italië, no. A-v, 32 b.z.), fol. 18—118.

³⁾ fol. 75 v.—76, 116—117 v.

in een ton aan de Regenten bezorgd, die daarop zijn alimentatie bepaalden op 300 gulden per jaar¹⁾. Hij heeft deze uitkeering tot aan zijn dood in 1614 genoten.

Zijn overlijdensbericht ontbreekt evenwel in de chartae van het generaal kapittel. Aan de hand van deze gegevens is men geneigd aan te nemen, dat Van Wilsem zich van zijn geloof had afgewend. Het Bossche kartuizerconvent heeft nog tot 1623 binnen de stad gewoond, zoodat de woorden „gewesen Cathuser binnen 's Hertogenbosch” slechts kunnen betreffen den persoon van Van Wilsem.

In het stadsarchief van Amsterdam worden onder de bescheiden van het Burgerweeshuis bewaard de volgende stukken, afkomstig van het kartuizerklooster:

1. een *cartularium*, bevattende afschriften van de privilegiën, eigendomstitels e.d. van omstreeks 1352 tot 1537. Het beslaat 69 perkamenten bladen, terwijl daarachter in denzelfden band nog zijn gebonden een register van 16 bladen folio (perkament) en een van 18 bladen folio (perkament). In handschrift van de 17e eeuw is daarop geschreven: „Legger of Groot Copyboek, by de Carthuysers nagelaten van alle haer Landen en Goederen.”

2. een weldoenersboek (*liber benefactorum*), tellend 81 perkamenten bladen. Het draagt tot opschrift: „Donatien en beneficiën den Cartusers gegeven. Item de namen van alle de procurators van voors. convent”²⁾.

¹⁾ *Recueil* no. 3, fol. 64—65, nota.

²⁾ Dit hs. is in 1794 uit de bibliotheek van Ploos van Amstel gekocht door Peter van Dammé, die het aan de stad Amsterdam ten geschenke heeft gegeven. (Volgens een aantekening in den geschreven inventaris van het Stadsarchief).

Op fol. 82—93 vindt men een lijst der namen van de monniken, conversen en donaten, behoord hebbende tot het convent, in de volgorde, waarin zij zijn toegelaten (1394—1571).

De bovengenoemde registers zijn genummerd: 566.

3. een *verzameling gezegelde en andere oorkonden*, welke als volgt zijn gerangschikt:

No. 567: privilegiën;

No. 568: erfstellingen, boedelscheidingen;

No. 569: a. schenkingen en bijzondere giften;

b. eigendomstitels e.a.;

No. 570—582: landen, enz. buiten de stad;

No. 583—612: erven en huizen in de stad;

No. 613: rentebrieven;

No. 614: kwijtingen.

De stukken, betreffende goederen buiten de stad, vindt men als volgt gegroepeerd:

No. 570: Nieuweramstel;

No. 571: Ouderamstel;

No. 572: Sloten, Sloterdijk, Osdorp;

No. 573: Schoten,¹⁾ Velsen, Tetrode, Haarlem;

No. 574: Weesperkarspel, Gaasp, Weesp, Muiden, Abcoude, Diemen, Overdiemen;

No. 575: Zaanderhorn;

No. 576: Westzanen¹⁾, Oostzanen;

No. 577: Ransdorp, Zuiderdorp, Volewijk, Broek;

No. 578: Wormer, Purmerend, Katwoude;

No. 579: Alkmaar;

¹⁾ *Informatie op den staat ende gelegentheit van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daerna te regelen de nyewe schiltale, gedaen in den jaere 1514* (Leiden 1866), blz. 67, 89, 113, 119, 181.

- No. 580: Heilo, Limmen, Castricum, Grafdijk, Bakkum;
 No. 581: Hoorn, Zwaag,¹⁾ Wognum, Schellinghout, Westwoud, Hem¹⁾, Spanbroek, Benningbroek,¹⁾ Schagen;
 No. 582: 's Gravenhage, Papendrecht, Hazerswoude, Maasland, Monster, Leerbroek.

Het weeshuisarchief bevat voorts nog eenige registers, welke belangrijke gegevens bevatten aangaande het kartuizerklooster, namelijk:

No. 358, een register met opschrift „*Cladde van den Carthuysers goederen Anno 1579*”. De losse omslag is een perkamenten blad uit een groot koorboek (15^e eeuw), waarschijnlijk afkomstig van de kartuizers, voorzien van fraai geschreven tekst en muziek en van voormeld opschrift, in 1579 daarop gesteld.

No. 359, een register met opschrift *Goederen van de Catuizers, landen, renten ende outeygens Anno 1579*. De losse omslag is een perkamenten blad uit een handschrift der 15^e eeuw, waarschijnlijk afkomstig van de kartuizers, voorzien van fraaie vignetten, versierde aanvangsletters en goed geschreven tekst in twee kolommen, alsmede van voormeld opschrift, in 1579 daarop gesteld.

No. 2, een register met opschrift *Recueil van voorname brieven en saaken aangaande het Carthuizerklooster, het Lucien-konvent, de Heylige Steede-cappel, enz., voor soo verre die saaken belangen hebben tot het Burger Weeshuis, bijeengesameld in het jaar 1692*.

¹⁾ *Informacie op den staat ende gelegentheit vande steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daerna te regelen de nyewe schiltaele, gedaen in den jaere 1514* (Leiden 1866), blz. 67, 89, 113, 119, 181.

No. 3 een kleiner *Recueil* als voren.

Het onder No. 2 bedoelde register is geschreven door den toenmaligen regent Wilt schut. Op fol. 4 v. en fol. 5 vindt men een „Lijst der Boeken van de geestelijke gestigten in het Weeshuys berustende.” Als No. 8 van deze lijst wordt genoemd een „Blaffaert sive Registrum de bonis censualibus carthusiensium in Amsterdam 1551,” een register, dat thans blijkbaar verloren is. Ook het kladboek van 1579 vindt men daarin vermeld.

Enkele stukken uit het Amsterdamsche kartuizerarchief worden — zooals reeds gezegd — in het Staatsarchief te Antwerpen bewaard. Zij zijn waarschijnlijk in de 16^e eeuw door uitgeweken conventualen overgebracht naar het Bossche convent, dat deze in het begin der 17^e eeuw zal hebben medegevoerd naar de kloosters te Lier of te Antwerpen. Na de opheffing dezer huizen op het einde der 18^e eeuw is van hun archieven nog veel verloren gegaan, waaronder wellicht ook stukken van Sint-Andries ter Zaliger Haven.

Men vindt thans te Antwerpen 33 akten, afkomstig van de Amsterdamsche kartuizers. Het zijn oorkonden op perkament van 1384 tot 1555, gedeeltelijk oorspronkelijk, gedeeltelijk in authentiek afschrift. O.a. bevinden zich daaronder de origineele akte van 27 Maart 1398, waarbij William die Engelsche nagenoeg al zijn goederen aan de Amsterdamsche kartuizers vermaakte, en de brief van 16 Mei 1436, waarbij Filips de

¹⁾ H. Jacobs, *Inventaris der Archieven van het Provinciaal Bestuur van Antwerpen*, I, Oude Archieven (Antwerpen 1870), 120—124; J. Vannérus, *Le Depot des Archives de l'Etat à Anvers* in *Revue des Bibliothèques et Archives de Belgique*, III (Bruxelles 1906), passim.

Goede aan het klooster zijn voorrechten bevestigde en het onder zijn bescherming nam. Overigens zijn het bescheiden, betrekking hebbende op het stoffelijk beheer.

Een codex, die als bron voor onze kennis van de geschiedenis der Amsterdamsche kartuizers van groote waarde zou zijn, is verloren. Met name ontbreekt het *anniversarium* of *necrologium* van het convent. Veel bijzonderheden over de bewoners van het klooster en hun relaties en over de lotgevallen van het huis zouden wij daaruit hebben kunnen vernemen. Menige leemte in onze gegevens, ook waar het de priorenreeks betreft, zou aan de hand daarvan kunnen worden aangevuld of opgehelderd. Dit verlies kan slechts voor een klein gedeelte vergoed worden doordat wij wel beschikken over het necrologium ¹⁾ van de met Sint-Andries ter Zaliger Haven geassocieerde Utrechtsche chartreuse. Dit bevat de namen van ongeveer 110 monniken en broeders van het Amsterdamsche klooster. Gaarne zouden wij ook hebben beschikt over lijsten van de kloosterlingen en extranei, die in de kerk, het groote pand, het kleine pand of elders in de chartreuse hun laatste rustplaats hebben gevonden. Dergelijke begraaflijsten bestaan nog wel van het Utrechtsche huis. ²⁾

Wat wij ook niet meer hebben teruggevonden, is een handschrift, getiteld *Catalogus Priorum Amstelodami*, dat in de 17de eeuw nog door L. le Vasseur († 1693) voor zijn *Ephemerides Ordinis Cartusiensis* is geraadpleegd. ³⁾ De Grande Chartreuse had reeds in 1615 tot de prioren der verschillende huizen de

¹⁾ *Bijdr.* IX, 126—392.

²⁾ *Bijdr.* IX, 353—389.

³⁾ *Ephem.* I, 142, 143.

uitnoodiging gericht om het bestuur der Orde spoedig te documenteeren omtrent hetgeen voor de geschiedenis der kloosters van belang was. ¹⁾ C. le Couteulx († 1709) heeft van deze verzameling gebruik gemaakt voor de samenstelling zijner *Annales Ordinis Cartusiensis ab anno 1084 ad annum 1429*. ²⁾ De collectie had betrekking op de historie van omstreeks 180 kartuizerkloosters. Zij is echter in de Fransche revolutie grootendeels een prooi der vlammen geworden. ³⁾

Een belangrijke bron echter voor de geschiedenis van Sint-Andries ter Zaliger Haven vormen nog de *chartae capituli generalis*. Deze documenten plachten jaarlijks nevens de akten van algemeene strekking, inhoudende de overlijdensberichten en de nieuwe of hernieuwde ordonnanties inzake de observantie, door bemiddeling van de visitatoren en prioren der provincie, die het generaal kapittel hadden bezocht, bij hun terugkeer van de Grande Chartreuse aan de verschillende kloosters te worden gezonden. Zij bevatten vaak ook bijzondere bevelen of aanwijzingen voor een of ander convent met betrekking tot speciale gevallen of betreffende het bestuur. Hieruit verkrijgt men een aantal, dikwijls kleine, gegevens, die in verband met en niet zelden ook bij gebreke van andere bronnen belangrijk zijn. ⁴⁾

¹⁾ c. 1615: „Quoniam ad totius Ecclesiae et Ordinis bonum utile fore judicamus si chronologica rerum Cartusianarum historia in lucem edatur, ideo capitulum generale mandat omnibus Prioribus et Superioribus domorum, ut fundationes, privilegia, miracula et id genus insigniora et relatu digna transmittant ad Reverendum Patrem per exempla fideliter recognita, idque intra annum.” Vgl. *Zierikzee*, 175.

²⁾ *Ann.* I, Praefatio.

³⁾ *Römische Quartalschrift*, XL, (1932), 114.

⁴⁾ Van wijlen Dom Palémon Bastin O. Carth. mocht

Men kan er zeker van zijn, dat de Amsterdamsche kartuizers evenals die van andere conventen der Orde groote toewijding hebben besteed aan hun boekerij. Sedert Paul Lehmann zijn belangwekkende studie over „Bücherliebe und Bücherpflege bei den Karthäusern“ in het licht gaf,¹⁾ heeft de werkzaamheid der monniken van Sint Bruno op dit terrein in de late middeleeuwen en de zestiende eeuw meer de aandacht getrokken. Nagenoeg alle kartuizerkloosters uit dien tijd zijn in het bezit geweest van min of meer omvangrijke boekenverzamelingen. De oudere huizen hebben in dat opzicht uiteraard een voorsprong op de jongere gehad en behouden. Soms echter deden brand of andere rampen hun werk om de boekenschat van een klooster te vernietigen of te havenen. Zoo verloren de kartuizers van Keulen in den brand van 1451 hun librje²⁾ en daarmee is een gevestigde verzameling handschriften te loor gegaan, die ook voor de kennis van den arbeid der Nederlandsche zonen van Sint Bruno in de 14e en de eerste helft der 15e eeuw van groote waarde zou zijn geweest. Zoo kunnen in den Sint Elisabethsvloed van 1421 de codices van de chartreuse buiten Geer-

ik de op Amsterdam betrekking hebbende uittreksels uit deze akten ontvangen en tevens menige vriendelijke aanwijzing, die voor mijn studie van waarde is geweest. Zij zijn afgeschreven uit de verzameling chartae, thans bewaard in de Certosa te Farneta bij Lucca (Italië). Zie hierover ook *Nieuwlicht*, 307, *Sint-Bartholomeusdal*, 325—326, *Lamalle*, XXI, en E. M. Thompson, t.a.p., blz. 280.

¹⁾ In *Miscellanea Francesco Ehrle, Scritti di Storia e Paleografia*, vol. V (Roma 1924), blz. 364 e.v.

²⁾ Dr. Chr. Schneider, *Die Kölner Kartause von ihrer Gründung bis zum Ausgang des Mittelalters* (Bonn 1932), blz. 22, 90.

truidenberg, indien zij al aan het bederf zijn ontsnapt, dan toch niet aan veel schade zijn ontkomen.

De stille kartuizercel is niet alleen een vruchtbare omgeving geweest voor allerlei geestelijken arbeid, zooals blijkt uit de vele en bezonken geschriften, die van haar bewoners tot ons zijn gekomen, zij is ook de werkplaats geweest, waar met groote vlijt en liefde de kunst van het afschrijven, rubriceeren, verluchten en binden van boeken is beoefend. D. Oswaldus de Corda schreef voor hen in het begin der 15e eeuw een handleiding voor het zorgvuldig afschrijven van boeken, getiteld *Opus pacis*, waarvan o.a. een handschrift afkomstig van de Utrechtsche chartreuse wordt bewaard in de Universiteitsbibliotheek aldaar¹⁾. Ook aan de letterkundige critiek en de correctheid in tekst en spelling werd zorg besteed.

Aandacht verdient in de eerste plaats de rijke collectie handschriften van de Grande Chartreuse in de openbare bibliotheek van Grenoble²⁾. Men bedenke daarbij dat het groote klooster door brand is geteisterd o.a. in de jaren 1320, 1371, 1473, 1562 en 1676. Verder moge bijvoorbeeld gewezen worden op de omvangrijke boekenlijsten van de voormalige kartuizerkloosters van Aggs-

¹⁾ *Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Universitatis Rheno-Trajectinae*, (Traiecti ad Rhenum 1887), blz. 212, codex 824, fol. 102—163. (Incipit prologus... Quoniam difficillimum est ad correccionem librorum... Explicit opus pacis in Cartusia editum a fratre Oswaldo ibidem monacho pro libris corrigendis, deserviens quibuslibet aliis domibus ejusdem cartusiensis Ordinis.)

²⁾ *Catalogue Général des Manuscrits des Bibliothèques Publiques de France*, Départements, Tome VII Grenoble (Paris 1889).

bach ¹⁾, Erfurt ²⁾, Trier ³⁾ en Buxheim ⁴⁾. Van de huizen in de Rijnprovincie, waartoe het Amsterdamsche klooster tot 1427 heeft behoord, wijzen wij op hetgeen de kartuizers van Mainz hadden bijeengebracht ⁵⁾ en op de opvallende nalatenschap van hun confraters te Basel ⁶⁾, waarvan de catalogus nog niet in druk is verschenen. Minder volledig doch niet onbelangrijk is hetgeen wij weten en wat bewaard is van de librije van het Sint-Barbara-klooster in Keulen ⁷⁾, de grootste dier stad in de 15e eeuw. Van de boekerijen der voormalige huizen in Nederland en België zijn in het algemeen slechts verspreide resten overgebleven. Middeleeuwsche of latere catalogi bestaan daarvan niet, voorzoover mijne inlichtingen strekken ⁸⁾. Een uitzondering maakt evenwel de bibliotheek van Nieuwlicht buiten Utrecht ⁹⁾, waarvan althans

¹⁾ *Mittelalterliche Bibliothekscataloge Oesterreichs*, Band I, Niederösterreich, bearbeitet von Theod. Gottlieb (Wien 1915), blz. 530—610.

²⁾ *Mittelalterliche Bibliothekscataloge Deutschlands und der Schweiz*, zweiter Band, Bistum Mainz, bearbeitet van Paul Lehmann (München 1928), blz. 221—593.

³⁾ Max Keuffer — Dr. G. Kentenich, *Beschreibendes Verzeichnis der Handschriften der Stadtbibliothek zu Trier*, (Trier 1888 — 1919).

⁴⁾ *Mittelalterliche Bibliothekscataloge Deutschlands und der Schweiz*, Dritter Band, Erster Teil, Bistum Augsburg, bearb. von Paul Ruf (München 1932), blz. 81—101.

⁵⁾ H. Schreiber, *Die Bibliothek der ehemaligen Mainzer Kartause, Die Handschriften und ihre Geschichte* (Leipzig 1927), 234 blz.

⁶⁾ Universiteitsbibliotheek te Basel.

⁷⁾ Schneider, t.a.p. blz. 90—94; Dr. K. Löffler, *Kölnische Bibliotheksgeschichte in Umriss* (Köln 1923), 6—8, 24, 30, 67—78.

⁸⁾ Zie b.v. *Monnikhuizen*, 2—9; *Sint-Bartholomeusdal* 326—327; *Zierikzee*, 166—176,

⁹⁾ Vgl. *Nieuwlicht*, 302—307.

nog 145 handschriften (meerendeels bundels), 73 incunabelen en een aantal in de 16e eeuw gedrukte boeken zijn bijeengebleven in de universiteitsbibliotheek aldaar. Ook zijn wij over het boekenbezit van de Bossche kartuizers in het jaar 1623 ingelicht door den catalogoog, die D. Gerardus Eligius daarvan in hs. heeft nagelaten. Een gedeelte der handschriften uit deze verzameling is nog bewaard te Brussel en elders ¹⁾.

Van de librije van Sint-Andries ter Zaliger Haven schijnt maar weinig te zijn gespaard. Een en ander daaromtrent is destijds medegedeeld door Bernard J. M. de Bont in zijn bijdrage over „De librijen der voormalige Amsterdamsche kloosters” ²⁾. Veel zal reeds in de rampspoedige jaren 1566—1573 van de boeken zijn beschadigd of verloren gegaan.

De fragmenten van verluchte koorboeken, fraai geschreven op perkament en in 1579 door de Heeren Weesvaders van het Burgerweeshuis gebezigd als omslagen voor een tweetal registers, duiden er op, dat de handschriften, die in het klooster voor den eeredienst waren bestemd, geen genade hebben kunnen vinden bij degenen, die toen als beheerders der kartuizergoederen zijn opgetreden ³⁾.

Nochtans waren in de 17e en 18e eeuw nog eenige resten van de voormalige kartuizerlibrije in Amsterdam bewaard.

In 1692 was er blijkens de boekenlijsten in de reeds genoemde Recueils uit het Weeshuisarchief (No's 2 en

¹⁾ Vgl. L. Verschuere O.F.M., *De bibliotheek-catalogoog der Kartuize S. Sophia te Vught* in *Historisch Tijdschrift*, (1935), blz. 372—402, en (1936), blz. 7—58.

²⁾ *Bijdr. v. Haarl.*, XXVII (1902), 31—36.

³⁾ Vgl. blz. 18.

3) aldaar zoo goed als niets meer aanwezig van de „Boecken wegens de Cathuysers.” Slechts het na te noemen postincunabel van 1510 (*Statuta et privilegia*) wordt nog genoemd naast eenige archief-registers.

In den veilingcatalogus van de verzameling van I. Le Long van 1744 vindt men onder no. 349 vermeld:

„*Ortus sanitatis*. Cum multis figuris; sine loco, anno et impressore, sed Editio vetustissima, literis gothicis etc.

Erit olim Liber Carthusiensium prope Amstelredam. Rariss. liber, H. S. in folio.”

In den catalogus der boekverkoop van Jacobus Koning¹⁾ vindt men het volgende:

„*Psalterium Virginis matris Mariae, acced. Meditationes Fordani de vita et passione Jhesu Christi*. Antwerp. per Gerardum Leeu. Anno Domini MCCCCLXXXVII. XXV die mensis Julii cum figuris. Hebbende dit exemplaar weleer toebehoord aan het Carthuisersklooster bij Amsterdam.”

Waar dit handschrift en deze wiegedruk thans bewaard worden, heb ik niet kunnen achterhalen.

Scheltema heeft in het midden der 19e eeuw te Amsterdam nog kunnen raadplegen een exemplaar van het in 1510 bij Joh. Amerbach te Basel gedrukte boekwerk: *Statuta et privilegia ordinis Carthusiensis*.²⁾ Hij deelt echter niet mede, waar dit exemplaar door hem is aangetroffen. De tegenwoordige verblijfplaats is mij niet bekend.

¹⁾ *Biogr. Wbk.*, IV, 849—850.

²⁾ *Scheltema*, II 33. Vgl. *Catalogue de la bibliothèque d'Auteurs Humanistes du 16e siècle formée par Dr. J. F. M. Sterck* (Internationaal Antiquariaat — Menno Hertzberger & Co. — N.V. 1935), blz. 12, no. 74.

In den catalogus van de Historische tentoonstelling der stad Amsterdam, gehouden in 1925, zijn op blz. 16—19 alle handschriften en eenige boeken bijeengebracht, waarvan vaststaat, dat zij van Amsterdamsche kerken en kloosters afkomstig waren. Daaronder bevinden zich echter geen handschriften of boeken van de kartuizers. Ook de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam bevat — voor zoover kon worden nagegaan — geen handschriften en incunabelen van de librije van Sint Andries ter Zaliger Haven. De afkomst van de gedrukte boeken uit later tijd is in voormelde bibliotheek zeer moeilijk na te gaan.¹⁾

In zijn genoemde bijdrage gaf B. J. M. de Bont een slecht gecopieerde lijst van de handschriften op, die door Jacobus Koning zouden zijn genoemd als zijn eigendom en die afkomstig waren van de chartreuse. Hier is echter stellig een vergissing in het spel geweest. Deze lijst namelijk bevat slechts de bekende opgave van de codices, welke in 1394 door Dirk Sloyer bij zijn intrede aan het klooster zijn geschonken of door zijn hand ten bate van het convent zijn geschreven.²⁾

In de portefeuille Schoemaker,³⁾ bevattende aantekeningen en beschrijvingen van Pieter Vlaming en G. Schoemaker betreffende de oude kloosters van Amsterdam, vindt men een map „Aantekeningen

¹⁾ Mej. Dr. B. M. J. Timmer, conservatrice der handschriften, is zoo vriendelijk geweest, mij deze inlichtingen te verstrekken en berichtte mij, dat ook aan Dr. C. P. Burger, den oud-bibliothecaris der bibliotheek, geen handschriften of boeken bekend zijn, welke voorheen aan de kartuizers hebben toebehoord.

²⁾ Vgl. blz. 28—30 van deze bijdrage.

³⁾ Getiteld: „Oude kloosters der stad Amsterdam, voorregten, eygendommen en bedelbrieven.” (Stadsarchief Amsterdam).

over de Bibliotheken der kloosters te Amsterdam," zijnde een hs. van Koning, 115 bl. fol., destijds voor het stadsarchief aangekocht. Een aanwijzing als door de Bont medegedeeld bevatten deze aantekeningen in het geheel niet.

Nagenoeg niets schijnt dus ook ten tijde van Koning († 1832) nog aanwijsbaar te zijn geweest.

Omtrent de voormalige boekerij der Amsterdamsche kartuizers wordt men voorts eenigszins ingelicht door hetgeen in het *liber benefactorum* en elders met betrekking tot schenkingen is aangeteekend. Meinsma ¹⁾ weet een 67-tal codices met name te noemen, welke tot de kloosterbibliotheek hebben behoord in den eersten tijd. Van deze 67 handschriften had het convent er niet minder dan 46 ontvangen van D. Dirk Sloyer ²⁾ kort na de stichting van het klooster. Omstreeks denzelfden tijd gaf de priester Willem de Engelsche ³⁾ aan de chartreuse een vijftal codices ten geschenke. De donaat Claes Poort bracht er twee mede. Jan van Scherpenisse bezorgde aan de librije zes handschriften, terwijl een tweetal nummers werden ontvangen van Jan Clarens.

De kartuizers van het Hollandsche huis bij Geertruidenberg vereerden op het einde der 14e eeuw aan hun Amsterdamsche confraters een grooten bijbel in vier deelen, alsook een collectarium om in de kerk te ge-

¹⁾ K. O. Meinsma, *Middeleeuwsche Bibliotheken* (Zutphen 1903), 259—251.

Uit het oog mag niet worden verloren, dat men vaak de codices aanduidde met het eerste tractaat, wanneer het een verzamelband betrof. (Vgl. L. Verschueren, t.a.p., blz. 383).

²⁾ *Scheltema*, II, 36.

³⁾ *Scheltema*, II, 26; Meinsma, t.a.p., 249.

bruiken ¹⁾. Van Claes Hoeck ontving het convent omstreeks denzelfden tijd ongeveer honderd boekdeelen ten geschenke ²⁾.

De versiering van de librije is bekostigd door Winnen, weduwe van Jan Oetensz ³⁾. Zekere Jan Wachter, die prebendarius van het klooster was, liet een groot missaal schrijven ⁴⁾. Ook Hillegond, huisvrouw van Jacob Ijsbrands, vermaakte in 1400 aan de kartuizers een missaal of den prijs daarvan ⁵⁾. Jan Beduunre van Amsterdam verrijkte bij zijn professie in 1434 de verzameling met boekenschenken. In 1449 verwierf het convent eenige codices van den toen ingetreden Pelgrim Jacobsz. van Amsterdam ⁶⁾. Voorts verneemt men, dat Wolf faert, zoon van Gheertruid Auwels, in 1518 aan het klooster een missaal heeft vereerd ⁶⁾.

In 1528 heeft D. Franciscus van Amsterdam, die van het klooster te Leuven was overgegaan naar het Amsterdamsche convent, een groot aantal goede boeken medegebracht ⁷⁾. Ook D. Cornelis Claesz. Haessemoers alias de Jonge bracht in 1556 vele boeken mee ⁸⁾.

Een groote bedrijvigheid hebben de monniken van

¹⁾ *Liber benefactorum*, fol. 81; *Scheltema*, II, 53.

²⁾ Meinsma, t.a.p., 349; *Scheltema*, II, 26, 38.

³⁾ c. 1447: „Obiit Joannes dictus Wachter praebendarius domus prope Amsterdam.”

⁴⁾ Stadsarchief Amsterdam, archief Burgerweeshuis, No. 568.

⁵⁾ *Scheltema*, II, 38—40.

⁶⁾ *Haarlemsche Bijdragen*, XXVII, 34.

⁷⁾ *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, XIV (1877), p. 284.

⁸⁾ *Scheltema*, II, 49.

Sint-Andries ter Zaliger Haven aan den dag gelegd in het vervaardigen van handschriften en wellicht ook in het versieren daarvan. De genoemde Dirk Sloyer, in het liber benefactorum „*primus erector et motor*” van het huis genoemd, heeft daarbij wel uitgemunt. Meinsma somt een vijftiental codices op, welke door zijn hand zijn verzorgd. Daaronder bevonden zich niet alleen eenvoudige tractaten, maar ook verschillende boeken voor altaar en koor, waarvoor bijzondere kunstvaardigheid was vereischt. Hij schreef onder meer vier missalia, vier antiphonaria en zeven gradualia. Hendrik van Oldenzaal († 1415), een der initiatores van het huis, heeft eveneens verschillende boeken voor het klooster geschreven¹⁾. Evenzeer zal zijn socius, de kunstvaardige Albert Kivet († 1449), zich in dit opzicht verdienstelijk hebben gemaakt²⁾.

Onder de afschrijvers van het convent vindt men voorts genoemd Jacob Klaasz. Dammas († 1459), die volgens het weldoenersboek vele boeken heeft afgeschreven.³⁾ Ook Jan Beduunre († 1454) verrijkte de librerie met eenige voortbrengselen van zijn vlijt.⁴⁾ Een andere monnik, die in dit opzicht verdienstelijk werk heeft gedaan, was Wouter Jansz. van Amsterdam († 1453).⁵⁾ Nog een andere afschrijver, dien

¹⁾ Meinsma, t.a.p., blz. 247—251.

²⁾ *Ephem.* II, 132: „Taceo diligentiam eius in libris compingendis, legendis, scribendis, arte qua valebat antiquariorum, in qua parem sibi vix habuit.”

³⁾ *Biogr. Wbk.* VIII, 360; c. 1460: „Obiit D. Jacobus Dammis monachus professus domus prope Amsterdam.”

⁴⁾ *Biogr. Wbk.* VIII, 62; c. 1455: „Obiit D. Joannes Beduunre, monachus professus domus Portus Salutis Sancti Andreae prope Amsterdam.”

⁵⁾ *Biogr. Wbk.* VIII, 26; c. 1463: „Obiit D. Walterus Joannis monachus professus dictae domus.”

men in het weldoenersboek genoemd vindt, was Melis Alijn Moyert (± 1400) Naar het schijnt heeft Dirk Minghelen († 1432) zich op de schrijfkunst toegelegd, want toen het klooster eens bezocht werd door Filips van Bourgondië, ontving de hertog van dezen monnik een klein boekje, waarvoor de vorst 8 Beiersche guldens schonk.¹⁾

Het aandeel van de Nederlandsche kartuizers in het geestelijk leven van de 14e, 15e en 16e eeuw is niet gering geweest. De mystiek in de Nederlanden heeft uit hun cellen leiding ontvangen en ook elders was hun invloed op dit terrein merkbaar. De chartreuse heeft in dit opzicht verdiensten, welke nog onvoldoende zijn onderzocht en afgemeten. „Au dedans, — schrijft Lamalle²⁾ — c'est une incontestable ferveur; au dehors, l'influence des solitaires reste sans doute discrète et assez effacée, de par le caractère special de leur vocation, mais on l'entrevoit pénétrante et active.”

Ook het Amsterdamsche convent heeft daartoe bijgedragen, al is, vergeleken met andere kartuizerkloosters, de litteraire werkzaamheid van zijn leden naar het schijnt bescheiden geweest. De personen der initiatores en van hen, die Sint-Andries ter Zaliger Haven van den beginne af tot omstreeks 1475 als prior hebben bestuurd, vormen echter een reeks figuren, die van meer dan gewone beteekenis voor den inwendigen bloei moeten zijn geweest.

Een vruchtbaar schrijver op ascetisch gebied was

¹⁾ *Scheltema*, II, 25; c. 1433: Obiit D. Theodoricus Myngelen monachus domus Amsterdammensis.” Vgl. *Bijdr.* IX, 263.

²⁾ *Lamalle*, XXIV.

Gerrit van Schiedam († 1442), een van de eerste prioren van het Amsterdamsche huis. Een der oudste bibliografen der kartuizerorde, n.l. Petrus Sutor († 1537), bericht over zijn geschriften het volgende:¹⁾

„Scriptis praeclara quaedam opuscula, scilicet libellum de cura pastorali,²⁾ de decem praeceptis opus³⁾ frugiferum, de septem Ecclesiae sacramentis librum exhortatione plenum,⁴⁾ speculum religiosorum, dialogum de virtutibus, dialogum de vitiis⁵⁾, sermones de sanctis⁶⁾ et quaedam alia omnis disciplina refertissima.”

Ook de oudste bibliograaf der kartuizers, de Gentsche Carmeliet A. Bostius († 1499), en de in 1609 door den Keuschen kartuizer Theodorus Petreius van Kampen uitgegeven bibliografie⁷⁾ stellen dezelfde

¹⁾ P. Sutor, *De vita cartusiana* (Coloniae 1609), 593.

²⁾ Bibliotheek Amiens, hs. no. 93: *De cura pastorali liber unus (Epistola praelatis sive pastoribus animarum ad abbatem S. Adriani Gerardimontensis)*, afkomstig van de kartuizers te Brussel (15e eeuw) (*Catalogue des manuscrits des bibliothèques publiques de France, Départements*, XIX, Paris 1893, blz. 490).

³⁾ Kon. Bibl. Brussel, hs. no. 2159: *Sermones decem de decem praeceptis decalogi a quodam cartusensi D. Gerardo de Schydam professo domus Leodii*, in 1433 geschreven in de chartreuse van Herne bij Edingen (*Lamalle*, 37); Bibliotheek van Kamerijk, hs. no. 341.

⁴⁾ Bibliotheek van Kamerijk, hs. no. 341 (*Biogr. Wbk*, V, 691.) Een exemplaar was voorheen ook in het bezit van de Wilhelmiëten te Aalst.

⁵⁾ Bibliotheek van Kamerijk, hs. no. 341 (*Biogr. Wbk*, V, 691): *De septem sacramentis liber unus; Dialogus de virtutibus; Dialogus de vitiis; De decem praeceptis; Speculum religiosorum.*

⁶⁾ Hofbibliotheek Weenen, hs. no. 15239: *Sermones de sanctis venerabilis patris Domini Gerardi de Scheidam quondam prioris prope Leodium ordinis Carthusiensis*, in 1469 geschreven door D. Joannes de Unna, kartuizer te Roermond. (*Biogr. Wbk* IX, 1141.)

⁷⁾ *Bibl. Cart.* 104; *Ephem.* III, 539.

tractaten op naam van Gerrit van Schiedam. De latere bibliografen schrijven hem op gezag der oudere dezelfde verhandelingen toe.

In de Koninklijke Bibliotheek te Brussel berust een codex (no. 2175), afkomstig van de chartreuse van Herne, en inhoudend een bundel ten name van Gerrit van Schiedam: *Tractatus de instructione praelatorum; Speculum subditorum; Dompni Gerardi de Scheydam O. Carth. Speculum sacerdotum; Speculum secularium et hujus mundi amatorum dompni Gerardi de Schiedam; Speculum ac potius stimulus penitentiae*. Deze specula zijn echter ten onrechte aan Gerrit van Schiedam toegeschreven. Zij zijn het werk van den kartuizer Jacob van Gruitrode, een tijdgenoot van D. Gerardus¹⁾ tijdens zijn verblijf in Luik.

In het Britsch Museum wordt bewaard een handschrift uit de 15e eeuw afkomstig van de kartuizers van Mainz en getiteld: *Gherardi Schidami(?) Carthusiensis tractatus de professione religiosorum quorundam* (inc.: *Notandum est pro praesenti . . .*).²⁾

Op volledigheid maken bovenstaande aantekeningen betreffende de nog bewaarde handschriften allerminst aanspraak.

Tot de initiatores van het Amsterdamsche kartuizerklooster heeft behoord de Arnhemmer Albert Kivet († 1449).³⁾ die een exempelen-verzameling heeft nage-

¹⁾ Zie P. Matheus Verjans O.F.M. in *Ons Geestelijk Erf*, dl. V, (1931), 440 e.v.

²⁾ *Catalogue of Manuscripts in The British Museum, New Series*, vol. I (1834), Part. I. The Arundel Manuscripts, p. 90, no. 390 (Codex chartaceus in 8° ff 108, sec. XV).

³⁾ B. Kruitwagen O.F.M., *Het „Speculum exemplorum” in Bijdragen Haarlem XXIX* (1905), 329—453, in het bijzonder de noot op blz. 341; *Biogr. Wbk*, V, 300; *Monnikhuizen* 9, 35, 47-48.

laten onder den titel *Referendarium exemplorum*. Deze verzameling is ingedeeld in 7 distinctiones. De eerste, 93 hoofdstukken tellende, handelt over het H. Sacrament des Altaars; de tweede in 39 hoofdstukken over het H. Kruis; de derde, welke uit 91 hoofdstukken bestaat, over de H. Maagd; de vierde in 77 hoofdstukken over de Geboorte van Christus; de vijfde, tellende 61 hoofdstukken, over de deugden; de zesde heeft in 147 hoofdstukken de ondeugden tot onderwerp; de zevende distinctio handelt in 63 hoofdstukken over de overledenen.

Het is mij niet bekend, of van dit Referendarium nog een volledig handschrift wordt bewaard. In de Koninklijke Bibliotheek te Brussel ¹⁾ berusten wel uittreksels uit Kivet's verzameling, n.l. hs. 3856, (4051—68) fol. 21—33 v. *Excerpta exempla aliquot ex septem distinctionibus Alberti Kivetii*. In het begin der 17e eeuw was een hs. van het *Referendarium exemplorum* in het bezit van de Kruisheeren te Roermond.²⁾

In het begin der 17e eeuw heeft D. Gerardus Eligius het eerste gedeelte van Kivet's *Referendarium exemplorum* overgeschreven en naar den kartuizer-bibliograaf Theodorus Petreius van Kampen ³⁾ te Keulen gezonden.⁴⁾

De prior Jan Versaren († 1471) heeft in handschrift nagelaten een reisbeschrijving, getiteld: *Itinerarius domini Johannis van der Saren sacrae Theologiae baccalarii et prioris Cartusiensium domus*

¹⁾ J. van den Ghein, *Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique*, VI, Bruxelles, 1906, 167—169.

²⁾ *Bibl. Cart.*, 6—7, 87.

³⁾ *Biogr. Wbk* VI, 1110.

⁴⁾ *De vita et moribus V. P. D. Gerardi Eligii* (hs. no. 19703, Kon. Bibl. Brussel, fol. 178—198).

*Vallis Regalis iuxta Gandavum, qui contigit anno Domini M° CCCC° LXIX°.*¹⁾ Het wordt bewaard te Weenen.²⁾ De Bollandisten hebben deze beschrijving gepubliceerd in *Anecdota ex codicibus hagiographicis Johannis Gielemans, canonici regularis in Rubea Valle prope Bruxellas* (Bruxelles, Société des Bollandistes, 1895), p. 440—445.

Petreius ³⁾ heeft de veronderstelling geuit, dat de kartuizer Sebastianus Pietersz. van Amsterdam († 1533), auteur van een geschrift, getiteld *Cartusiasticon*, wellicht alumnus is geweest van het Amsterdamsche klooster. Deze monnik heeft echter nimmer tot het convent buiten de Haarlemmerpoort behoord, doch tot dat van Herne bij Edingen.⁴⁾

Na in het bovenstaande een overzicht te hebben gegeven van de bouwstoffen, die voor de geschiedenis van het Amsterdamsche kartuizerklooster van beteekenis zijn, moge ik thans een en ander mededeelen betreffende de prioren, die het huis in den loop des tijds hebben bestuurd, en de bijzonderheden, welke uit de perioden van hun bestuur bekend zijn.

Daarbij is echter grootendeels verwaarloosd al wat met het beheer der goederen en inkomsten van het convent samenhangt. Nochtans is ook dezen kant van de kloostergeschiedenis van beteekenis, bijvoorbeeld voor de topographie der stad en voor haar economische en sociale historie.

¹⁾ *Analecta Bollandiana*, XIV, 79. Vgl. blz.

²⁾ Hofbibliotheek, hs. no. 9364, t. II, fol. 248 v.—250 v.

³⁾ *Bibl. Cart.*, 261.

⁴⁾ *Lamalle*, 162—163.

Ik vlei mij met de hoop, dat aldus een voorloopige monographie van Sint-Andries ter Zaliger Haven geboden wordt, aansluitend bij soortgelijke beschrijvingen van andere kloosters der orde in de Nederlanden, welke het werk van latere historiebeoefenaars en een grondiger onderzoek der bronnen zal kunnen vergemakkelijken.

Hendrik Beckbeeck van Oldenzaal (1393—1404.)

Het generaal kapittel van Seitz gaf in het voorjaar van 1393 aan Hendrik van Egger van Kalkar,¹⁾ prior te Straatsburg, en aan Joannes a S. Burckardo, prior te Würzburg, opdracht om de provincia Alemaniae Inferioris te visiteeren. En in het bijzonder werd hun opgedragen om met de prioren van Geertruidenberg²⁾ en Monnikhuizen³⁾ of een van beiden naar Amsterdam te gaan in verband met de plannen tot stichting van een nieuwe nederzetting aldaar. Indien zou blijken, dat de magistraat en de burgers van Amsterdam, die zich ter zake schriftelijk tot het bestuur der Orde hadden gewend, volbrachten hetgeen zij geschreven hadden, konden de voormelde commissarissen zich gemachtigd achten om, met inachtneming van hetgeen de statuten der Orde op dit stuk voorschreven, aan de stichting mede te werken en naar eigen inzicht een rector met enkele kloosterlingen derwaarts te zenden.⁴⁾

's Jaars te voren, namelijk in 1392, was ook te Utrecht een aanvang gemaakt met de stichting van een chartreuse.

¹⁾ *Monnikhuizen* 17—23.

²⁾ Boudewijn van Amsterdam.

³⁾ D. Wilhelmus. (*Monnikhuizen* 30—31).

⁴⁾ *Ann.* VI, 503—509.

Nog in hetzelfde jaar kwamen de lasthebbers van de Grande Chartreuse te Amsterdam tot de bevinding, dat de voorwaarden voor de stichting waren vervuld. De voornoemde prior van de Arnheemsche kartuizers werd belast met het toezicht op het nieuwe huis in wording. Hij zond van zijn convent enkele monniken en broeders als initiatores naar Amsterdam. Hendrik Beckbeeck van Oldenzaal, professus van Monnikhuizen, werd over hen als rector aangesteld.¹⁾

Onder de monniken, die van het zoo bloeiende Monnikhuizen in 1393 naar Amsterdam zijn gezonden om den grondslag te leggen van het nieuwe convent, bevond zich voorts niemand minder dan Albert Kivet van Arnhem. Deze was nog jong, wellicht 25 jaar. Een viertal jaren te voren was hij bij de Arnheemsche kartuizers ingetreden. Hij stamde uit een bekend Geldersch geslacht. Als religieus heeft hij zeer uitgemunt, zoodat hij onder zijn confraters bijzonder gezien was. Wij zijn hieromtrent uitvoerig ingelicht door de oratio funebris²⁾, in 1449 bij zijn begrafenis gehouden door zijn prior te Wesel, de voortreffelijke Henricus de Pyro³⁾. Zijn heilig leven wordt daarin hoog geprezen. Zelfs wordt zijn naam in verband ge-

¹⁾ *Ann.* VI, 504; *Biogr. Wbk.* V, 300; *Scheltema*, II, 19; *Codex diplomaticus Neerlandicus*, uitgegeven door het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht, IIe serie, Ie afd. (Utrecht 1852), blz. 135-137; *Cartularium*, fol. 82.

²⁾ *Oratio funebris in die depositionis fr. Alberti Kivetii.* (Kon. Bibl. Brussel, hs. 3856). Deze rede is ook afgedrukt in *Ephem.*, II, 127-134.

³⁾ Over wien: *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 52 (1891), 64, 128-129; Dr. Chr. Schneider, *Die Kölner Kartause von ihrer Gründung bis zum Ausgang des Mittelalters* (Bonn 1932), 92-93; *Lamalle*, 70.

bracht met een mirakelgeschiedenis, welke ook door Dorlant¹⁾ in zijn kroniek wordt verhaald. Kivet is waarschijnlijk tot 1418 in Amsterdam gebleven, waarna hij onder leiding van den bekenden Jan van Delden van Oldenzaal²⁾ is gezonden naar Wesel om ook daar een nieuw klooster te stichten. Kivet's naam was dus alleszins een waarborg, dat voor de jonge nederzetting buiten Amsterdam een degelijken grondslag zou worden gelegd.

De eerste, die te Amsterdam het kleed van S. Bruno kwam aannemen, was de priester Dirk Sloyer³⁾. Zoowel in geestelijk als in stoffelijk opzicht is hij een groote steun geweest voor de jonge stichting. Het *liber benefactorum* (fol. 1 v.) noemt hem zelfs „primus erector et motor.” Bijna tegelijkertijd trad Dirk Claesz. van Amsterdam, die eveneens reeds priester was, tot het convent toe. In 1396 volgde de eerste convers, broeder Claes Moyert van Broek in Waterland. 's Jaars daarna heeft zich als leekebroeder aangemeld Jacob Simonsz. van Haarlem, een timmerman van zijn vak, die bij den bouw der behuizingen goede diensten zal hebben bewezen. Voorts is in

¹⁾ P. Dorlandus, *Chronicon Cartusiense* (Coloniae 1608), 286-287. Dorlant noemt hem abusievelijk prior van Monnikhuizen. Vermoedelijk was hij in de war met den Arnheemschen prior Albert Buer van Utrecht. Ook in Wesel is Kivet nooit prior geweest. Ten onrechte heeft schrijver dezes zulks vroeger beweerd (*Monnikhuizen*, 47). Petreius (*Bibl. Cart.* 6-7) heeft zich vergist door te meenen, dat Albertus Arnhemius een ander was dan Kivet.

²⁾ *Biogr. Wbk.*, VI, 384.

³⁾ *Nieuwlicht*, 318-319. Hij is in 1401 prior van Nieuwlicht bij Utrecht geworden en als zoodanig op een terugreis van het generaal kapitel te Seitz in 1403 te Bazel gestorven.

als 1397 koorreligieus aangenomen Jan Waterganc van Amsterdam.

Zoo ontstond allengs een bescheiden begin, nog onvoldoende echter om de nieuwe nederzetting als voltooid te erkennen. Misschien heeft daarvoor den doorslag gegeven hetgeen in het begin van 1398 aan de fundatie ten deel viel door de testamentaire beschikking van den reeds genoemden William die Engelsche. Deze priester vermaakte namelijk bij akte van 27 Maart 1398 nagenoeg al zijn goederen aan de Amsterdamsche kartuizers.¹⁾ Wij hebben reeds gezien, dat hij ook de boekerij van het klooster heeft bedacht. Bovendien is hij zelf tot het convent togetreden in hetzelfde jaar. Uit een akte van 4 September 1401 verneemt men, dat hij donaat was geworden²⁾. Het convent had van zijnentwege ook ontvangen een tweetal klokken, het groote kloosterzegel, twee schalen en zes lepels van zilver en verder veel huisraad³⁾.

In 1396 is Hendrik van Kalkar als eerste visitator opgevolgd door den hem zoo verwanten Herman van Deventer, prior te Keulen⁴⁾. Toen deze zich in 1396 met zijn convisitator Joannes a Sancto Burckardo te Utrecht bevond, zal hij zeker ook Amsterdam hebben bezocht⁵⁾.

In 1398 was toen de stichting zoover gevorderd, dat

¹⁾ *Cartularium*, fol. 25 v. Vgl. ook fol. 25 en 27.

²⁾ *Cartularium*, fol. 27. Hoe dit te rijmen met het feit dat hij priester was? Wellicht is hij reddiet of prebendarius geworden.

³⁾ *Scheltema*, II, 26.

⁴⁾ Dr. H. B. C. W. Vermeer, *Het Tractaat „Ortus et Decursus Ordinis Cartusiensis” van Hendrik Egger van Kalkar*, (Wageningen 1929), blz 15 ev.; *Biogr. Wbk.* VII, 1927; Schreiber t.a.p. 39, 53.

Nieuwlicht, 315.

het klooster door de Orde kon worden geïncorporeerd ¹⁾. Vermoedelijk had Hendrik Beckbeeck nog de leiding van het convent, zoodat hij het was, die in dit jaar optrad als eerste prior van het Amsterdamsche huis.

De uitbreiding van de communiteit kon nu plaats hebben naarmate er cellen gereed kwamen. In 1399 zijn er een drietal koorreligieuzen bijgekomen, die allen reeds priester waren.

Een van hen, Claes Roelofs z. van Amsterdam, is echter reeds spoedig bij de instorting van een in aanbouw zijnde cel door het gesteente gedood. In 1400 ging het bijzonder voorspoedig. Niet minder dan vier jonge monniken en twee leekbroeders kwamen het convent versterken. In 1404 heeft nog Jan Claes Hendriks z. het monnikskleed ontvangen ²⁾.

In 1404 is de prior van Sint Andries ter Zaliger Haven door de Grande Chartreuse uit zijn ambt ontheven. (c. 1404). De veronderstelling is daarom niet gewaagd, dat Beckbeeck van 1393 tot 1404 het huis heeft bestuurd. Berichten omtrent zijn bestuur hebben wij verder niet aangetroffen. Wel is nog van hem bekend, dat hij aan het convent verschillende en belangrijke boeken heeft geschonken en dat hij zoowel vóór zijn intrede in het klooster als tijdens zijn kloosterleven een

¹⁾ c. 1398: „Rectori domus de Amstelredam non fit misericordia, et ad ipsius et conventus sui magnam instantiam et visitorum relationem praefatam domum omni via et modo quibus melius possumus per praesentes nostro Ordini incorporamus; praeficientes praefatum rectorem in priorem dictae domus, ordinantes quod in his quae necessaria fore videbuntur ad visitatores recursum habere teneatur.”

²⁾ Schellena, II, 36-37.

aantal boeken heeft geschreven ¹⁾. Men kan hem dus noemen den grondlegger niet alleen van het convent en van het klooster, maar ook van de librerie van het huis. Hij is in 1410 opgetreden als prior van de chartreuse Genadedal bij Brugge, alwaar hij 16 Januari 1415 als prior is gestorven ²⁾.

. . . (1404—14..)

Wij zijn eenigszins in het onzekere gebleven omtrent de vraag, wie in 1404 prior is geworden. Onze gegevens laten ons in den steek wat betreft den naam van den prior of de namen der prioren, door wie(n) tusschen 1404 en 1415 Sint-Andries ter Zaliger Haven is bestuurd. Slechts vernemen wij, dat op verzoek van het convent aan den tweeden prior door het generaal kapittel is toegestaan: „ut festum sancti Andreae, patroni domus suae, possit cum candelis celebrare” ³⁾.

Mogelijk is echter, dat de na te noemen D. Gerrit van Schiedam reeds in 1404 is opgetreden als prior te Amsterdam.

Gerrit van Schiedam (14..—1415 of 1416).

Gert van Schiedam ⁴⁾ was geprofest monnik van het kartuizerklooster bij Luik. Gedurende zijn leven heeft hij achtereenvolgens vier huizen als prior bestuurd.

¹⁾ K. O. Meinsma, t.a.p. 247.

²⁾ c. 1415: „Obiit D. Henricus de Oldenzal, prior domus Brugis”; Staatsarchief Brugge, fonds kartuizers, no. 5291; *La Flandre*, 3e vol., p. 377—381.

³⁾ *Ann.* VI, 504.

⁴⁾ *Raissius* in *Elencho scriptorum*; *Ephem.* III, 539; *Sutor* t.a.p. 593; *Bibl. Cart.* 104; *Lamalle* 57; *Obituaire de la chartreuse du Mont-Cornillon* (hs. Staatsarchief Luik, fol. 63.)

Het eerst is hij als prior naar Amsterdam geroepen. In welk jaar hij hier is gekomen, hebben wij niet kunnen vaststellen. Het kan zijn, dat hij reeds in 1404 Beckbeek als prior heeft opgevolgd. In 1415 vindt men hem genoemd als prior te Amsterdam ¹⁾. Niet lang daarna, vermoedelijk in 1416, is hij belast met de leiding van de kartuizers buiten Geertruidenberg. Van omstreeks 1419 tot 1427 stond hij vervolgens aan het hoofd van het klooster St. Maartensbosch bij Geeraardsbergen en van 1427 tot 1434 bestuurde hij als prior het huis zijner professie te Luik als opvolger van D. Godescalcus de Seron. Het generaal kapittel van 1434 onthief hem van den bestuurslast, waarna genoemde de Seron weder als prior is opgetreden. In 1436 hebben de patres capitulares hem andermaal als prior naar Sint-Maartensbosch geroepen. Deze benoeming schijnt verband te hebben gehouden met bijzondere moeilijkheden, waarmede het convent van dat klooster toen te kampen had en welke dank zij het beleid van D. Gerardus zijn overwonnen ²⁾. Tot zijn dood op 14 October 1442 is hij prior te Geeraardsbergen gebleven. Hij is daar begraven in het koor der kloosterkerk onder den lesenaar.

De biografen, die hem soms Gerardus de Stredam of Stredamius noemen ³⁾, prijzen zijn deugden en gaven. Sutor noemde hem: „vir in scripturis divinis studiosissimus, et longa excercitatione egregie doctus,

¹⁾ *Oudheden en Gestichten van Amstelland, Noordholland en Westvriesland*, blz. 201.

²⁾ *Ann.* V, 24°: „Haec quidam Cartusia summa omnium rerum penuria ad annum 1436 oppressa fuit, quo Gerardi van Sheedan prioris industria restituta est.”

³⁾ Sutor, t.a.p. 593; *Bibl. Cart.* 104; *Ephem.* III, 539.

religione quoque, prudentia et autoritate venerandus, foris clarus et domi admirandus, neque rebus exteris magis laudandus, quam institutis domesticis.”

Gert van Schiedam is een vruchtbaar ascetisch schrijver geweest. Over zijn werk is reeds elders een en ander medegedeeld ¹⁾. Hij behoorde tot de tijdgenooten van den grooten Dionysius den Kartuizer en tot dien kring van geestelijke auteurs uit de kloosters van Luik, Roermond en Keulen, die zoozeer de aandacht trekken en belangstelling verdienen ²⁾.

De chartae van het generaal kapittel uit deze jaren vermelden, voorzoover zij bewaard zijn, weinig bijzonderheden betreffende de Amsterdamsche kartuizers. In 1411 en 1412 handhaafden de patres capitulares den prior telkenmale in zijn ambt. In 1413 ontving de prior van Monnikhuizen, D. Alphardus de Hollandia, een der visitatoren, opdracht om onverwijld het Amsterdamsche huis te bezoeken ³⁾. In 1414 en 1416 is de prior van Sint-Andries ter Zaliger Haven in zijn officie gehandhaafd. De chartae van 1415, voorzoover zij op Amsterdam betrekking hebben, ontbreken.

Het jaar 1410, toen de beide takken der Orde van Sint-Bruno hereenigd zijn, bracht groote veranderingen mede voor de groepeerings der huizen in de Nederlanden. De kloosters te Amsterdam, Utrecht, Arnhem en Roermond bleven bij de Rijnprovincie ingedeeld. De

¹⁾ Zie blz. 32—33 van deze bijdrage.

²⁾ *Zierikzee*, 172—174.

³⁾ *c.* 1413: „Priori domus sancti Andreae prope Amsterdam non fit misericordia; et ordinamus quod prior Gelriae statim, visis praesentibus, ad eandem domum accedat ex causis, de quibus informatur ad partem.”

Vgl. *Monnikhuizen*, 38—37.

andere huizen vormden de provincie Noord-Picardië. De prioren van Amsterdam bezochten voortaan niet meer het generaal kapittel te Seiz in Stiermarken, doch reisden naar het groote klooster bij Grenoble.

Alphairt Christiaansz. van Amsterdam (1415 of 1416—1420.)

D. Alphairt was professus van het klooster Monnikhuizen bij Arnhem. Aan de universiteit van Parijs had hij den graad van magister artium behaald. Hij moet daar een tijdgenoot geweest zijn van den lateren kartuizer Herman Steenken van Zuiddorpe¹⁾. Waarschijnlijk heeft hij wegens het Schisma als zoovele anderen, die de zijde van Paus Urbanus hadden gekozen, Parijs verlaten. Toen in 1386 de Ruprecht-Karls-universiteit in Heidelberg werd gesticht, behoorde hij daar tot de eerste ingeschrevenen en docenten. Van 19 Maart tot 22 Juni 1388 was hij rector van de jonge universiteit. Hij wordt daarnevens genoemd „magister in art. Paris, vicarius eccl. Traiectensis.” Zijn tijdgenooten aldaar zijn o.a. geweest Jan van Delden van Oldenzaal²⁾ en Garcilius van Gruythuys³⁾, die beiden later zijn comprofessi zijn geworden in het Arnheemsche klooster. Omstreeks welken tijd Alphairt te Monnikhuizen het kleed van Sint-Bruno heeft aangenomen, heb ik niet kunnen vaststellen.

¹⁾ Denifle-Chatelain, *Auctuarium Chartularii Universitatis Parisiensis*, Tom. I (Parijs 1894), p. 576, 617; G. Toepke, *Die Matrikel der Universität Heidelberg von 1386 bis 1662*, Erster Teil (Heidelberg 1884), p. 20, 30, 46; A. Thorbecke, *Die Anfänge der Universität Heidelberg* (Heidelberg 1886), p. 6—8.

²⁾ *Biogr. Wbk.*, VI, 383.

³⁾ *Monnikhuizen*, 51—53.

In 1417 is de Amsterdamsche prior gehandhaafd. De prior van Monnikhuizen, Alphardus de Hollandia, ontving in dat jaar van de Grande Chartreuse een machtiging met betrekking tot de kloosters van Utrecht en Amsterdam¹⁾. De chartae capituli generalis van 1418 en 1419, voorzoover zij op Amsterdam betrekking hadden, ontbreken.

Uit een akte van 24 Mei 1420²⁾ blijkt, dat Alphairt Christiaansz. op dat tijdstip nog prior van de Amsterdamsche kartuizers was. In 1420 heeft het generaal kapittel hem nog in zijn officie gehandhaafd. Aan de visitatoren werd opgedragen D. Laurentius Scaper, monnik van het convent, op zijn brief te antwoorden³⁾. Overigens is van Alphairt's bestuursperiode te Amsterdam weinig bekend.

De Amsterdamsche kartuizers werden aangewezen als collatoren van de vicarie, in 1416 op het Sint-Andriesaltaar in de Oude Kerk gesticht. De prior Alphairt heeft 17 December 1416 de zorg voor en het toezicht op deze vicarie aanvaard⁴⁾.

In den loop van 1420 is hij tusschentijds van het prioraat ontheven, want op 20 Februari 1421 vindt men als prior aldaar genoemd D. Joannes (Bolhusen). De chartae van het genoemd kapittel van 1421, betrekking

¹⁾ c. 1417: „Priori domus Monachorum non fit misericordia, et committimus sibi super domos Trajecti et Amsterdam nostram plenam auctoritatem, ad quem dicti priores habeant recursum”.

²⁾ *Haarlemsche Bijdragen*, XXXIII, 153.

³⁾ c. 1420: „Priori domus prope Amsterdam non fit misericordia. Et de his quae scribit D. Laurentius, monachus dictae domus, respondebunt sibi visitatores, prout bene meruit.”

⁴⁾ *Haarlemsche Bijdragen*, XXIV, 49; B. Huydecoper, *Proeven van Taal- en Dichtkunde* (1730), 13; Cartularium, fol. 1; Stadsarchief Amsterdam, Weeshuisarchief, no. 569.

hebbende op Sint-Andries ter Zaliger Haven, ontbreken.

Vermoedelijk heeft D. Alphaert in 1420 het prioraat van Sint-Andries ter Zaliger Haven verwisseld met dat van het klooster buiten Geertruidenberg, dat 's jaars daarna door den Sint-Elisabethsvloed zwaar is geteisterd. Op 17 September 1425 is D. Alphaert bij de kartuijzers van het Utrechtsche huis als prior van het Geertruidenbergsche convent gestorven¹⁾. Blijkens de begraaflijsten van Nieuwlicht is hij bij Utrecht begraven en wel in het westelijk gedeelte van den grooten kruisgang bij den buitenmuur¹⁾.

Men verwarre hem niet met zijn reeds genoemden tijdgenoot en comprofessus Alphardus de Hollandia, die 1409—1424 prior is geweest van Monnikhuizen en tevens 1410—1414 convisitator en 1418—1422 visitator van de Rijnprovincie is geweest. Deze toch is als zoodanig op 14 Augustus 1424 overleden²⁾.

Jan Bolhusen (1421—1448.)

Degene, die in een akte van 20 Februari 1421³⁾ als prior wordt genoemd, is vermoedelijk Jan Bolhusen.

¹⁾ c. 1426: „Obiit D. Alphardus Christiani de Amsterdam, monachus domus in Monichusen.” Vgl. *Bijdr.* IX, 314, 354.

²⁾ *Monnikhuizen*, 33—37.

³⁾ *Raissius*, 46—47; *Ephem.* II, 360; *Oudheden en Gestichten*, t.a.p., 201. In de kroniek van het Gentsche klooster, geschreven door Pieter van Heysene van Axel (*Biogr. Wbk.* IX, 35), die daar in 1478 was ingetreden, wordt van hem gezegd: „D. Joannes Bolhusen fuit venerabilis et sanctus pater, ut testimonio antiquorum fratrum, qui eum noverunt, comprobatur. Dicunt enim quod fuit valde austeræ vitæ, maxime in disciplinis accipiendis. De isto audivi, si bene memini, quod aliquoties viderit daemonium in specie ursi ante fenestram cellæ suæ. Fuitque quondam prior domus de Amsterdam, postea hic vicarius multum dilectus. Obiit autem anno 1456.”

Deze was professor van Koningsdal bij Gent. In zijn levenswijze was hij uiterst sober en hard voor zich zelf. Jegens anderen toonde hij zich echter zacht en mild. Van hem verhalen de oude kloosterkronieken, dat hij veelvuldig geplaagd werd door den duivel. Toen Satan er niet in slaagde hem door lokmiddelen te misleiden, beproefde hij het door schrikbeelden. Zoo verscheen de booze geest herhaaldelijk in de gedaante van een veraarlijke beer voor het venster van zijn cel. Doch Bolhusen spotte met deze listen en nam zijn toevlucht tot het gebed. Wijd had zich de roep van zijn deugzaamheid verspreid. Men heeft aan hem meer dan een wonder toegeschreven.

Waarschijnlijk was hij voór zijn komst naar Amsterdam prior van het huis zijner professie geweest als opvolger van D. Goswinus de Becka (*Ephem.* II, 146) en is hij in het prioraat te Gent opgevolgd door D. Jacob Ruebs (*Ephem.* I, 274.)

De chartæ capituli generalis van 1421, betrekking hebbende op het Amsterdamsche huis, ontbreken.

In 1422 achtten de patres capitulares het noodzakelijk den reeds genoemden Laurens Scaper wegens zijn gedrag zeer ernstig te berispen.¹⁾

In 1425 is een monnik uit Brugge naar Amsterdam gedirigeerd, n.l. Jacob van Westcapelle, die reeds als hospes te Utrecht verbleef.²⁾ 's Jaars daarna

¹⁾ c. 1422: „Priori domus prope Amsterdam non fit misericordia. Et nisi D. Laurentius, monachus dictæ domus, a suis perveritatibus se emendaverit a priore suo carceri mancipetur.” Vgl. over dezen Scaper *Bijdr.* IX, 269 en *Scheltema* II, 86 (anno 1400).

²⁾ c. 1425: „Et D. Jacobum de Westcapella, monachum domus prope Brugis, illuc mittendum in caritate recipiant sub

is deze naar het klooster Johannisberg bij Freiburg i. Br. gezonden.¹⁾

Sint-Andries ter Zaliger Haven, dat tot dan toe onder de Rijnprovincie had behoord, is in 1427 evenals Nieuwlicht bij Utrecht gevoegd bij de Noord-Picardische provincie der Orde.

In 1428 was er door de Grande Chartreuse aanleiding om tegen enkele monniken, die den vrede van het huis verstoorden, op te treden. De visitatoren moesten het klooster zoo spoedig mogelijk visiteeren en de schuldigen naar andere huizen der Orde overplaatsen.²⁾

De chartae van de jaren 1430 en 1437, betreffende het klooster buiten Amsterdam, ontbreken. In 1429 schijnen prior en convent een verzoek tot het bestuur der orde te hebben gericht. Hun werd medegedeeld, dat de prior der Grande Chartreuse hierop afzonderlijk zou antwoorden.³⁾ Uit de chartae van 1435 wordt iets

taxa 25 coronarum annuatim." — [in domo Trajecti:] „Et D. Jacobus de Westcapella, professus domus Brugis, vadat ad domum Amsterdensem ad hospitandum ad Ordinis voluntatem”.

¹⁾ c. 1426: „Priori domus Amsterdamsis non fit misericordia. Et D. Jacobus Westkapel, hospes eiusdem domus, vadat ad domum Friburgi ad hospitandum, et domus sua de Brugis solvet pro eo 15 scuta auri annuatim, aut revocet eum ad domum suam.”

²⁾ c. 1428: „Priori domus de Amsterdam non fit misericordia. Et committitur visitoribus quod istam domum quantocius visitent et professos ibidem carnales et inquietos sub bona disciplina ad alias domos provinciae collocent, prout videbitur eis, pro honore et pace illius domus expedire.”

³⁾ c. 1429: „Priori domus prope Amsterdam non fit misericordia. Et de licentiis, quas prior et conventus petunt, respondetur ad partem per manum Domni Cartusiae.”

dergelijks vernomen.¹⁾ De chartae van 1431, 1432, 1434, 1436, 1438 en 1439 melden slechts, dat aan den prior geen „misericordia” was verleend. Blijkbaar ging toen in Amsterdam alles naar behooren en was er niets bijzonders te beslissen of op te merken.

In 1440 werd medegedeeld, dat een door prior en convent gevraagde toestemming hun door het generaal kapittel was verleend.²⁾

In 1441 handhaafde het generaal kapittel Bolhusen wederom in zijn prioraat. Het verlangen schijnt allengs bij hem opgekomen te zijn om daarvan te worden ontlast. In het volgende jaar toch werd hem verzocht geduld te hebben in zijn kwellingen.³⁾ Hetzelfde vernam hij in 1443 en 1444 tot zijn troost.⁴⁾ Ook in 1445, 1446 en 1447 ontving hij het verlossende woord nog niet. Eindelijk in 1448 schonk de Grande Chartreuse hem op zijn dringend verzoek ontslag als prior⁵⁾. Hij kon toen terugkeeren naar Gent, waar hij nog tot aan zijn dood als „vicarius multum dilectus” heeft gefungeerd.

¹⁾ c. 1435: „Priori domus prope Amsterdam non fit misericordia. Et de licentiis quas petunt respondetur eis ad partem.”

²⁾ c. 1440: „Priori domus prope Amsterdam non fit misericordia. Et licentia, quam petunt, est eis concessa, prout videbunt.”

³⁾ c. 1442: „Priori domus Amsterdamsis non fit misericordia. Et rogamus eum, ut propter spem vitae futurae in suis tribulationibus patientiam habeat.”

⁴⁾ c. 1443: „Priori domus prope Amsterdam non fit misericordia et habeat patientiam”; c. 1444: „Priori domus prope Amsterdam non fit misericordia et propter meritum obedientiae patientiam habeat in officio prioratus.”

⁵⁾ c. 1448: „Priori domus prope Amsterdam ad suam magnam instantiam fit misericordia. Et praeficimus in priorem dictae domus D. Joannem de Lune alias dictum Balen monachum professum domus Capellae Beatae Mariae.”

Hij stierf daar in het huis van zijn professie op 27 Augustus 1455¹⁾

Tijdens zijn bestuur verkregen de Amsterdamsche kartuizers de collatie van een vicarie in de Nieuwe Kerk, in 1422 gefundeerd door Dirk Hollant.¹⁾ Later zijn zij ook collatoren geworden van een vicarie in de Boelenskapel, van het altaar van den H. Adrianus en van het altaar van het Verwersgilde in dezelfde kerk.²⁾

In 1426 heeft Filips van Bourgondië het convent en al zijn goederen voor toen en later vrijgesteld en ontlast van alle bede en schatting, die door hem en zijn nakomelingen mochten worden gevorderd, alsmede van alle diensten.³⁾ Tevens nam hij het convent in zijn bescherming. Ook op andere wijzen toonde de vorst den kartuizers zijn genegenheid. Toen hij eens het klooster kwam bezoeken, is hem door een der monniken een klein boek aangeboden.⁴⁾

Op 15 Augustus 1428 waren op verzoek van het Amsterdamsche convent de prioren van Gent en van Kiel bij Antwerpen in Amsterdam om, ingevolge de statuten der orde, de „termini” van het klooster te bepalen.⁵⁾

Op 16 Mei 1436 bevestigde Filips de Goede de voorrechten van het klooster en nam het onder zijn bescherming.

¹⁾ c. 1456: „Obiit D. Joannes Bolhusen vicarius domus Gandavi, dudum prior domus prope Amsterdam.” Vgl. *Ephem.*, II 360—361, waar als zijn sterfdag 24 Juni wordt genoemd.

²⁾ Van Mieris, *Groot Charterboek*, IV, 662; *Haarlemsche Bijdragen*, XXXI, 204—205.

³⁾ *Cartularium*, fol. 8 v.; *Scheltema*, II 23—25.

⁴⁾ *Scheltema*, II, 23—25; Zie blz. 31 van deze bijdrage.

⁵⁾ *Cartularium*, fol. 1 v.

Jan Balen (1448—1454).

Deze prior, ook genoemd „Joannes Delidius dictus Balen” of „Joannes de Lune alias dictus Balen”¹⁾, had, voordat hij kartuizer was geworden, aan de Leuvense universiteit gestudeerd. Hij was daar magister artium in het College Het Verken. Omstreeks 1440 nam hij het kleed van S. Bruno aan in het klooster te Herne bij Edingen. Gedurende zes jaren is hij prior geweest te Amsterdam. In 1454 van deze functie ontheven, is hij teruggekeerd naar het huis zijner professie, waar hij als magister novitiorum met de leiding der novicen is belast. In 1456 zond men hem naar de twee jaren te voren begonnen nieuwe nederzetting der orde te Scheut bij Brussel, waar hij als vicarius den grondslag heeft helpen leggen van het jonge convent. Hier bleef hij totdat men hem in 1459 benoemde tot prior van het huis te Zeelhem bij Diest. Gedurende ongeveer tien jaren heeft hij dit klooster bestuurd. Daarop heeft men hem, omdat hij leed aan reumatiek, uit dit officie ontslagen en doen terugkeeren naar Herne. Hij is daar 21 October 1475 gestorven.²⁾

De kroniek van het klooster te Herne deelt mede, dat hij algemeen bemind was om zijn deugden en zacht karakter.³⁾

Op 24 October 1455 is de procurator Pelgrim Jacobsz. van Amsterdam aan het convent door den dood ontvallen.⁴⁾

¹⁾ *Ephem.* IV, 21—22; *Lamalle*, 22, 61, 76—77; c. 1448.

²⁾ c. 1476: „Obiit D. Joannes Balen, professus domus Capellae, habens anniversarium perpetuum per totum ordinem.” Vgl. *Bijdr.* IX, 327.

³⁾ „fuit vir valde dulcis et modestus, morigeratus, mansuetus, religiosus et bene ab omnibus dilectus.”

⁴⁾ c. 1456: „Obiit D. Pilgramus monachus et procurator dictae domus Portus Salutis prope Amsterdam.” Vgl. *Bijdr.* IX, 328.

Jan Versaren (1454—1460).

Hij is dezelfde als „Joh. Versaren de Gandavo” en „Johannes Varsaer”, die in de jaren veertig der 15^e eeuw voorkomt in de registers der Leuvensche universiteit. In 1439 werd hij daar licentiatu artium. Van 1441 tot 1446 doceerde hij in de faculteit der artes, terwijl hij in laatstgenoemd jaar gedurende een trimester deken dier faculteit is geweest.¹⁾

Hij was geboortig van Gent, waar zijn ouders behoord hebben tot de weldoeners van de kartuizers en beiden ook in de chartreuse buiten de stad zijn begraven. Versaren nam hier het kleet van S. Bruno aan en is er als monnik geprotest.

In 1454 riep men hem als prior naar Amsterdam.

Bijzonderheden over zijn bestuur van dit huis zijn ons niet bekend. In 1459 is hij tevens door de Grande Chartreuse benoemd tot convisitator van de Noord-Picardische provincie.

Toen op 7 Maart 1460 de prior van het Gentsche huis, Jacob Ruebs, was gestorven, is Versaren door het convent van Koningsdal tot zijn opvolger gekozen. Tegelijkertijd volgde hij, daartoe aangewezen door het generaal kapittel, Ruebs op als eerste visitator der ordesprovincie. Beide ambten heeft hij bekleed tot aan zijn dood op 29 September 1471.²⁾

¹⁾ E. Reusens, *Matricule de l'Université de Louvain*, I (Bruxelles 1903), 130; E. Reusens, *Documents relatifs à l'histoire de l'université de Louvain*, II, 276; Raissius, 141 en appendix; *Ephem.* III. 440—441; *Lamalle*, 63, 69, 71.

²⁾ c. 1472: „Obiit D. Joannes Versaren, prior domus Vallis Regalis prope Gandavum, qui alias fuit prior domus prope Amsterdam, visitator principalis provinciae Picardiae remotioris, qui longo tempore direxit negotia capituli generalis, habens per totum Ordinem plenum cum psalteriis monachatum.” Vgl. *Bijdr. IX*, 319.

De kroniek van het Gentsche klooster prijst hem als een voorbeeld in het religieuze leven en als een man, die vele moeilijkheden heeft weten te overwinnen en zeer veel heeft gearbeid voor de belangen niet alleen van zijn onderhoorig klooster maar ook van de geheele orde.¹⁾

Raissius heeft hem abusievelijk „primus initiator et prior” van het Amsterdamsche klooster genoemd.

Als prior te Gent is Versaren opgevolgd door Willem van Halewijn en als visitator door Arnold Kaerman.

Gedurende zijn prioraat te Amsterdam en te Gent is Versaren herhaaldelijk naar de Grande Chartreuse gereisd om aldaar het generaal kapittel bij te wonen. O.a. in 1461, is hij daar onder het achttal definitoren gekozen. Ook in 1469 heeft hij deze vergadering bijgewoond, waar hij wederom tot defnitor werd benoemd. Daarna vond hij met goedvinden van den generaal gelegenheid om een bezoek te brengen aan het Dominicanenklooster van S. Victor te Marseille en de zoogenaamde spelonk van Maria Magdalena. Het verhaal van deze reis, door Versaren opgesteld, is bewaard gebleven, zooals wij elders reeds hebben medegedeeld.²⁾

Tijdens zijn bestuur, nl. 6 Mei 1458, heeft Dirk Boelensz. een vicarie gesticht in de Nieuwe Kerk, waarvan de prior der kartuizers als collator is aangesteld.³⁾

¹⁾ Raissius, 96—97, 141 en appendix; *Ephem.* III, 440—441; *Lamalle* 63, 69, 71.

²⁾ Zie blz. 34—35.

³⁾ Stadsarchief Amsterdam, Weeshuisarchief, no. 577.

Pauwels Jansz. (1460—1478).

Na het vertrek van *Versaren* is *Pauwels Jansz.* als rector belast met het bestuur van het Amsterdamsche huis. Deze was aldaar in 1454 geprofest. Het generaal kapittel van 1460 handhaafde hem als zoodanig en gaf aanwijzingen met betrekking tot de benoeming van een prior.¹⁾

In 1461 en 1462 heeft het generaal kapittel een klacht behandeld van een tweetal monniken van *S. Andries ter Zaliger Haven*, welke ongegrond werd bevonden.²⁾

In 1477 hebben de *patres capitulares* nogmaals in een kwestie, een der conventualen van Amsterdam betreffende, een oordeel uitgesproken.³⁾

Overigens valt betreffende het bestuur van *Pauwels*

¹⁾ *c.* 1460: „Rectori domus de Amsterdam non fit misericordia et de priore instituendo commissio data est visitoribus ad partem. Et prior Scotiae dabit priori Brugis sex renenses pro dicta domo de Amsterdam.”

²⁾ *c.* 1461: „Priori domus de Amsterdam non fit misericordia. Et duobus monachis dictae domus scribentibus capitulo generali prior Coloniae per scripta sua, juxta informationem sibi datam, respondebit.”

c. 1462: „Priori domus de Amsterdam non fit misericordia. Et imponimus illis scriptoribus anni praeteriti perpetuum silentium scribendi ad capitulum, quia falsum scripserunt. Et volumus ut citius reconcilientur illi contra quem scripserunt, consilio alterius visitorum, alias sint in disciplina generali ad ordinis voluntatem.”

³⁾ *c.* 1477: „Et appellationem D. N. tamquam justam et rationabilem admittimus et approbamus, prohibentes expresse ne quis, etiam autoritate capituli fungens, ipsum vel quoscumque alios monachos astringat vel servare faciat illa, pro quibus ipse appellavit, cum non videantur statutis ordinis consona; nam contenti esse debent praesidentes quicumque quod religiosi maneat in observatione statutorum.”

Jansz. weinig te vermelden. 16 September 1469 stierf de procurator *D. Herman Willemsz.*¹⁾

De prior is 21 Augustus 1478 gestorven.²⁾

Onder het prioraat van *D. Pauwels* is door bemiddeling van de kartuizers en met name van *D. Jacob Leyensz.* op verzoek van en vanwege diens oom *D. Arent Barentsz. van Amsterdam*, doctor in de medicijnen en kartuizermonnik te Arnhem, een vicarie gesticht in de Nieuwe Kerk.³⁾

Voorts hebben op 5 April 1478 *Maximiliaan van Oostenrijk* en *Maria van Bourgondië* alle privilegiën van het convent bevestigd.⁴⁾

In 1463 was de Nijmegenaar *Jan van Roosendael* nog op 81-jarigen leeftijd gekozen tot prior der *Grande Chartreuse*. Tot zijn dood in 1472 heeft hij de orde bestuurd.⁵⁾

Tyman Pietersz. Croock (1478—1484).

D. Tyman Pietersz. was evenals zijn voorganger in 1454 te Amsterdam geprofest⁶⁾. Toen in 1475 *D. Wouter van Leendt* wegens hoogen leeftijd was ontheven van het prioraat van *S. Sophia te Vught*, is *Croock* als zijn opvolger derwaarts geroepen. Hij was de tweede prior van deze jonge nederzetting, welke in 1466 onder leiding van *Dionysius den Kartuizer* is

¹⁾ *c.* 1470: „Obiit D. Hermannus monachus professus et procurator domus prope Amsterdam.” Vgl. *Bijdr.* IX, 314.

²⁾ *c.* 1479: „Obiit D. Paulus Joannis prior domus prope Amsterdam”, Vgl. *Bijdr.* IX, 314.

³⁾ *Haarlemsche Bijdragen*, XIX, 278—283, XXXI, 248—249.

⁴⁾ Stadsarchief Amsterdam, archief Burgerweeshuis, no. 567.

⁵⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 1207.

⁶⁾ *Scheltema*, II, 40.

begonnen. Zijn taak was dus niet licht, want de grondslag van het convent was daar nauwelijks gelegd en van de in 1472 betrokken gebouwen moest nog veel worden voltooid. Dank zij de hulp van nieuwe weldoeners, die verworven werden, kon een en ander worden bevorderd.

Van 1475 tot 1478 heeft Croock het Vughtsche klooster als prior bestuurd. In laatstgenoemd jaar verwisselde hij het prioraat aldaar met dat te Amsterdam. Zijn opvolger te Vught is geweest de voortreffelijke D. Hendrik de Vroede.¹⁾

Tot 1484 heeft Croock het huis zijner professie bestuurd. De volgende bijzonderheden konden uit deze periode worden opgeteekend.

In 1479 was het generaal kapittel genoodzaakt tuchtmaatregelen te nemen tegen een convers van het huis, die als hospes naar het klooster bij Geeraardsbergen werd gezonden of anders naar Noordgouwe bij Zierikzee moest gaan om daar ingesloten te worden. Een convers van Sint-Maartensbosch werd omgekeerd onder bedreiging van een vrijheidsstraf naar Amsterdam gedirigeerd²⁾.

In 1481 schijnt in den boezem van het Amsterdamsche convent eenig misnoegen te zijn ontstaan over het beleid der visitatoren. Dit betrof den prior van Monnikhuizen, Gerrit Spronck, en den prior van Gent,

¹⁾ P. Sutor, *De Vita Cartusiana* (Coloniae 1609), 600—601; *Bibl. Cart.* 138—141; *Dorl.* 151; *Ephem.* IV, 104.

²⁾ c. 1479: „Et fr. N., conversus, vadat hospitatum ad domum Sylvae Sancti Martini, alioquin vadat incarcerandus in domo Zelandiae. Similiter fr. N., conversus domus Sylvae Sancti Martini, vadat hospitatum ad domum Amsterdamensem sub poena carceris.”

Simon van der Schueren. De Grande Chartreuse bestelde ten gunste der provinciale bestuurders en legde aan de negen monniken van Amsterdam, die tegen hen in beroep waren gekomen, het stilzwijgen op, met het bevel gehoorzaam te zijn aan de door het bestuur der orde benoemde visitatoren.¹⁾

Nochtans schijnen eenige monniken van het convent zich moeilijk te hebben kunnen schikken. Hun ontevredenheid richtte zich ook tegen den prior. Zij verzochten in oneerbiedige bewoordingen schriftelijk aan de visitatoren, dat deze het heengaan van den prior wilden bevorderen. Het generaal kapittel van 1483 vond hierin aanleiding²⁾ aan de visitatoren op te dragen, dat zij het klooster zoo spoedig mogelijk zouden visiteeren ten einde beter geïnformeerd te worden, ondanks het feit, dat nog 's jaars te voren daar een visitatie had plaats gehad. De adressanten moesten wegens hun oneerbiedig geschrijf gedurende zes weken verstoken blijven van deelname aan het colloquium.

In 1484 heeft Croock het prioraat van het Amster-

¹⁾ c. 1481: „Et quia confidimus de bona conscientia visitorum, novem illis monachis, qui contra visitatores appellarunt, silentium imponimus, et pro apostolis, quos petierunt, singulis unum psalterium legendum injungimus, et quod obedient visitoribus per Reverendum Patrem Cartusiae et capitulum generalem.”

²⁾ c. 1483: „Et quia plures ex monachis scripserunt pro absolute prioris, ut patet per eorum scripta, visitoribus missa, minus discreta, de quorum veritate non sumus bene certificati, idcirco volumus quod visitatores eadem domum visitent citius quo commode poterunt cum plena autoritate et potestate, juxta commissionem ad partem eis datam, etiam obstante quod fuit anno praeterito visitata. Et D. N. cum suis adhaerentibus, in littera sua non nominatis, quia tam irreverenter et tam praesumptuosa scripserunt suis visitoribus, careant colloquio claustris per sex septimanas.”

damsche klooster neergelegd om andermaal te worden belast met het bestuur van de chartreuse te Vught, waar Hendrik de Vroede op 1 November was gestorven. Tot 1497 is hij prior van Sint Sophia gebleven. De kroniekschrijver van dit huis deelt mede, dat hem omtrent deze jaren van Croock's prioraat te Vught geen andere bijzonderheden bekend zijn, dan dat deze zijn ambt loffelijk heeft bekleed.¹⁾ In 1497 is hij vervangen door Daniel van Antwerpen, waarna hij is teruggekeerd bij zijn comprofessi te Amsterdam.

Croock is 16 Juli 1501 te Amsterdam gestorven.²⁾ Hij was toen senior van het convent en bekleedde het ambt van vicarius.

Hendrik van Haarlem (1484—149).

Hendrik van Haarlem was professus van het klooster bij Geertruidenberg. Vermoedelijk is hij het, die in 1484 Tymann Croock als prior te Amsterdam is opgevolgd.

Uit zijn bestuursperiode is weinig bekend. Op 22 October 1486 stierf D. Jan Huigensz., vicarius van het huis.³⁾ In 1487 heeft het generaal kapittel omtrent den Amsterdamschen prior een en ander beslist, waarvan ons de juiste beteekenis niet duidelijk is.⁴⁾

¹⁾ G. Eligius, *Annales Cartusiae S. Sophiae Constantino-politanae* (hs. Lucca), fol. 85 v.

²⁾ c. 1502: „Obiit D. Tymannus Petri monachus professus domus de Amsterdams, alias prior ejusdem domus et domus prope Buscumducis.” Vgl. *Bijdr.* XI, 289.

³⁾ c. 1487: „Obiit D. Joannes Hugonis, vicarius domus prope Amsterdam.” Vgl. *Bijdr.* IX, 329, waar hij „quondam vicarius” heet.

⁴⁾ c. 1487: „Priori domus Amsterdammensis non fit misericordia, Et licet dispensatio super habilitate sua ad officium prioratus non

Vermoedelijk is Hendrik van Haarlem nog tot 1490 prior te Amsterdam gebleven. Waarschijnlijk in dat jaar is hij door zijn comprofessi gekozen tot prior te Geertruidenberg. Althans in een akte van 23 April 1492 vindt men hem als prior van het Hollandsche huis genoemd, terwijl D. Jacob vermeld wordt als prior te Amsterdam.¹⁾ In 1499 bestuurde hij dit klooster nog.²⁾ Mogelijk heeft hij het prioraat hier bekleed tot 1505. Hij is 16 April 1506 gestorven.³⁾

Jacob Jacobsz. (± 1491—1500).

Degene, die toen volgde in de reeks prioren, was professus van het huis. Overigens weten wij van zijn persoon slechts, dat hij op 22 Februari 1500 als prior te Amsterdam is overleden.⁴⁾ In het Utrechtsche necrologium wordt hij Jacobus Vennenzoon genoemd.⁵⁾

In 1494 is de prior van Sint-Andries ter Zaliger Haven te zamen met D. Hendrik van Haarlem, prior te Geertruidenberg en oud-prior van de Amsterdamsche kartuizers, getuige geweest in een kwestie betreffende de abdij van Egmond.⁶⁾

possit inveniri, si non est dispensatum secum, in praesentiarum dispensamus, confirmantes et approbantes omnes actus, quos fecit tempore prioratus sui.”

¹⁾ *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, 52 (1891), blz. 127.

²⁾ Rijksarchief Utrecht, Charters van Oudmunster, 2^e afd. no. 410.

³⁾ c. 1507: „Obiit D. Henricus de Haerlem, monachus professus domus Hollandie, alias prior ejusdem domus et domus de Amsterdam et obiit 16 Aprilis.” Vgl. *Bijdr.* IX, 258.

⁴⁾ c. 1500: „Obiit D. Jacobus Jacobi prior domus prope Amsterdam.”

⁵⁾ *Bijdr.* IX, 241.

⁶⁾ Chr. S. Dessing, *Bescheiden aangaande de Hervorming der tucht in de abdij van Egmond in de 15^e eeuw* (Utrecht 1930), blz. 274—283.

Mattheus Pietersz. Roelofs (1500—1503).

Van den prior, die in 1500 is opgetreden, weten wij weinig. Hij was monnik van het convent, in 1476 geprofest. Tijdens zijn bestuur, n.l. op 8 October 1502, stierf de procurator Hendrik Frederiksz.¹⁾ D. Mattheus schijnt al spoedig door voortdurende ziekte bemoeilijkt te zijn in de uitoefening van het prioraat. Het generaal kapittel van 1503 heeft hem desondanks nog niet van den bestuurslast ontheven, maar aan de visitatoren opgedragen om zulks te doen, indien het hun wenschelijk voorkwam.²⁾ Mattheus Pietersz. was echter reeds overleden, voordat de bestuurders der provincie deze opdracht hadden ontvangen. Hij stierf als prior 9 April 1503.³⁾

Lambert Fekerdeij. (1504—1534).

Lambert Fekerdeij was een Amsterdammer en professus van Sint-Andries ter Zaliger Haven. In 1486 had hij daar het kleed van Sint-Bruno ontvangen.

In 1505 gelastte het generaal kapittel de overplaatsing van D. Jan Arnoldz., die te Luik als hospes verbleef, naar het huis zijner professie te Amsterdam.⁴⁾

In Augustus 1506 trad Cornelis Fekerdeij, een

¹⁾ c. 1503: „Obiit D. Henricus Frederici procurator ejusdem domus.” Vgl. *Bijdr.* IX, 323.

²⁾ c. 1503: „Priori domus de Amsterdam pro nunc non fit misericordia, sed propter frequentes infirmitates suas committimus visitatoribus ipsius absolutionem, si eis secundum Deum et conscientias visum fuerit expedire.”

³⁾ c. 1504: „Obiit D. Matthaëus prior domus de Amsterdam.” Vgl. *Bijdr.* IX, 256; *Scheltema.* II, 42.

⁴⁾ c. 1505: [in domo Leodii:] „Et D. Joannes Arnoldi ibidem hospes revertatur recto itinere ad domum de Amsterdam, suae professionis, et ibidem stabiliat se.”

halfbroer van vaderszijde van den prior, in het kartuizerklooster te Leuven, waar hij 's jaars daarna als monnik is geprofest. In 1508 heet deze aldaar zijn eerste H. Mis opgedragen.¹⁾ De chartreuse te Leuven was eerst kort te voren gereed gekomen en in 1504 door de orde geïncorporeerd. Onder haar eerste bewoners bevonden zich vele Noord-Nederlanders en ook menige Amsterdammer. Waarschijnlijk is de invloed van Fekerdeij daaraan niet vreemd geweest.

Uit de chartae van het generaal kapittel van de jaren 1506 tot en met 1509 verneemt men slechts, dat de prior in zijn bediening werd gehandhaafd. Blijkbaar was er niets bijzonders te beslissen of op te merken.

In 1510 heeft het generaal kapittel beschikt op een verzoek van D. Jacob van Woldercum. De visitatoren verkregen opdracht om partijen te hooren — het betrof dus een geschil — en vervolgens recht te doen.²⁾ Eenige jaren later is D. Jacobus gestorven.³⁾

Den vijfden Juni 1513 bevond Lambert Fekerdeij zich in de chartreuse te Leuven, waar hij de inkleeding bijwoonde van zijn stiefbroeder Franciscus Pietersz. van Amsterdam, student in het college het Verken, dien wij later in het Amsterdamsche convent zullen ontmoeten. 's Jaars te voren was de prior der Leuvensche

¹⁾ *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique*, XIV (1877), 274.

²⁾ c. 1510: „Priori domus de Amsterdam non fit misericordiae. Et de justitia, quam petit D. Jacobus Woldercum sibi ministrari, committimus visitatoribus provinciae cum plena auctoritate capituli, qui, auditis partibus, ministrent justitiam, quibus litteras dicti D. Jacobi ad nos missas remittimus.”

³⁾ c. 1514: Obiit D. Jacobus de Woldercum, monachus professus domus Amsterdammensis.” Vgl. *Bijdr.* IX, 227.

kartuizers, Jan van Delft, in Amsterdam geweest, om daar eenige zaken te regelen.¹⁾

Op 1 Januari 1519 stierf te Leuven na een langdurige ziekte des priors halfbroeder D. Cornelis Fekerdeij²⁾.

In 1521 is door het generaal kapittel goedgevonden, dat D. Pieter Jacobsz. Pancraes, monnik te Leuven, „pro recuperacione sensuum suorum” bij de Amsterdamsche kartuizers zou verblijven. Hij is daar echter reeds na vijf of zes maanden gestorven.³⁾

Uit het stilzwijgen der chartae van de Grande Chartreuse kan men opmaken, dat in deze jaren te Amsterdam alles naar wensch is gegaan. Sedert 1521 was de oudprior van Geertruidenberg, D. Willelm Bybau, prior van de Grande Chartreuse en generaal der orde.

Nochtans heeft het convent van Sint-Andries ter Zaliger Haven onder het bestuur van Fekerdeij een eigenaardig avontuur beleefd. In 1531 namelijk heeft koning Christiaan II van Denemarken, die uit zijn rijk verdreven was, na eerst eenigen tijd in Amstelveen vertoefd te hebben, korten tijd zijn intrek genomen in het hospitium van de chartreuse buiten de Haarlemmerpoort. Men zal daar op dezen hoogen gast, die een zwager van Karel V was, evenmin zeer gesteld zijn geweest als de Amsterdamsche magistraat. Met eenig beleid gelukte het aan het stadsbestuur om Christiaan, die geld en schepen vorderde, te bewegen de omgeving der stad te verlaten.⁴⁾

De relatie van het Amsterdamsche kartuizerconvent

¹⁾ *Analectes*, t.a.p., 284.

²⁾ *Analectes*, t.a.p., 274.

³⁾ *Analectes*, t.a.p., 277.

⁴⁾ *Scheltema*, II, 27, 66—84.

met de Denen dagteekende reeds van het eerste verblijf van Christiaan II in Amsterdam in 1521 of zelfs van vóór dat jaar. In de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse van 1523 wordt n.l. Erik Valkendorf, aartsbisschop van Drontheim, als weldoener van het klooster genoemd.¹⁾ Deze kerkvorst, een tegenstander van koning Christiaan, bevond zich in 1517 in Amsterdam en ook in 1521, toen Christiaan de gast was van zijn bankier Pompejus Occo. Of echter de koning toen reeds in aanraking is geweest met de kartuizers, blijkt niet.

In 1527 werd de stiefbroeder van den prior, de reeds genoemde D. Franciscus Pietersz., door de visitatoren van Leuven overgeplaatst naar Amsterdam. 's Jaars daarna is hij op dringend verzoek van zijn moeder Catharina en van zijn vrienden toegelaten tot een zoogenaamde tweede professie in het Amsterdamsche huis. Dit geschiedde met instemming van den Leuvenschen prior Dirk Persijn, een geboren Amsterdammer, die toen ten huize van zijn stervende moeder in de Amstelstad verbleef.²⁾

Op 9 Mei 1528 stierf de procurator van het klooster D. Ludolph van Groningen.³⁾

¹⁾ c. 1523: „Obiit Reverendissimus in Christo Pater D. Ericus, archiepiscopus Nidrosiensis, benefactor domus Portus Salutis Sancti Andreae prope Amsterdam, habens tricenarium per totum Ordinem et Missam de Beata Maria in provincia Teutoniae.”

²⁾ *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht*, dl. 36 (1915), blz. 155 e.v.; Dr. J. F. M. Sterck, *Onder Amsterdamsche Humanisten* (Amsterdam 1934) blz. 23 e.v.

³⁾ *Analectes*, t.a.p., 284; *Sint-Bartholomeusdal*, 342—343.

⁴⁾ c. 1529: „Obiit D. Ludolphus de Groninghen monachus professus et vicarius domus de Amsterdam.” Vgl. *Bijdr. IX*, 267.

Het generaal kapittel van 1530 handhaafde den prior in zijn ambt en bepaalde een en ander omtrent de restauratie van de cellen. ¹⁾ Op 1 Februari 1530 was de procurator D. Willem Hendriksz. Roye overleden. ²⁾

In 1532 onderging de reddiet fr. Boletus wegens zijn kettersche gezindheid een vrijheidsstraf. ³⁾

Op 18 Januari 1533 stierf de procurator D. Jan Godfriedsz. ⁴⁾ Op 29 Juli van hetzelfde jaar ontviel door den dood aan het convent de vicarius Hendrik Schut. ⁵⁾ Het generaal kapittel van 1533 gelastte de overplaatsing van D. Legerus van Delft naar Amsterdam. ⁶⁾

Lambert Fekerdeij is 7 September 1534 als prior te Amsterdam gestorven. ⁷⁾

Simon Gerritsz. van Amsterdam. (1534—1540).

Na den dood van Fekerdeij is Simon Gerritsz.,

¹⁾ c. 1530: „Priori domus Amsterdamensis non fit misericordia. Et data pace et temporibus melioribus servetur visitatorum ordinatio de reparatione cellarum.”

²⁾ c. 1530: „Obiit D. Guillelmus Henrici Roye, monachus professus et procurator domus de Amsterdam.” Vgl. *Bijdr.* IX, 234.

³⁾ c. 1532: „Priori domus Amsterdamensis non fit misericordia. Et fr. Boletus, clericus redditus ibidem professus, propter haeresim lutheranam incarceratus, maneat reclusus, iuxta ordinationem capituli jam factam.”

⁴⁾ c. 1533: „Obiit D. Joannes Godefridi monachus professus et procurator domus Amsterdammensis.” Vgl. *Bijdr.* IX, 229

⁵⁾ c. 1534: „Obiit D. Henricus monachus professus et vicarius domus Amsterdammensis”. Vgl. *Bijdr.* IX, 294.

⁶⁾ c. 1533 [in domo Delfensi:] „Et D. Legerus, ibidem hospes, vadat hospitatum ad domum Amsterdams ad Ordinis voluntatem.”

⁷⁾ c. 1535: „Obiit D. Lambertus Fekerdeij, prior domus Amsterdamensis, habens missam de Beata Maria in provincia Teutoniae”. Vgl. *Bijdr.* IX, 311.

monnik van het convent, prior geworden ¹⁾. Het generaal kapittel van 1535 heeft hem in zijn officie gehandhaafd. Onder de overlijdensberichten van de Grande Chartreuse uit dit jaar treft men er niet minder dan vijf aan, die betrekking hebben op bewoners van het Amsterdamsche huis. Zij meldden den dood van de monniken Pieter Pietersz. en Willem Claesz., van den convers Lambert Lambertsz., van den redditus laicus Frederik en van den donaat Antonie Simonsz.

In 1537 waren de patres capitulares genoodzaakt tegen een drietal „hospites” van het Amsterdamsche convent op te treden. Een monnik werd vermaand jegens den prior den noodigen eerbied in acht te nemen. Een andere monnik, professus van het Geertruidenberg-sche klooster, werd onderhouden ten opzichte van het naleven van den regel, terwijl hem alle verkeer met personen, niet tot het convent behoorend, werd verboden. Een donaat kreeg de ernstige aanmaning zich te beteren met de waarschuwing, dat hij anders uit de orde zou worden verwijderd ²⁾.

De monnik uit Leuven, die als hospes te Amsterdam verblijvend in 1537 van het bestuur der orde een be-

¹⁾ Zijn professie heeft in 1500 plaats gehad. *Scheltema*, (II, 44).

²⁾ c. 1537: „Priori domus de Amsterdam non fit misericordia. Et D. N., professus domus Lovanii, ibidem hospes, curet quiete agere cum priore suo, alias quotiescumque irreverens aut inquietus eidem fuerit, pro qualibet vice comedat ad terram in refectorio per totum prandium in pane et aqua. Et D. N., professus domus Hollandiae, ibidem etiam hospes, melius solito se conformet statutis nostris, alias ordo providebit. Insuper propter certas causas nos moventes interdiximus ei omne colloquium externorum, sub poena disciplinae generalis. Et fr. N., donatus ibidem hospes, emendet mores suos, alias in futuro capitulo expellatur ab ordine”.

risping ontving, was D. Dirk Jansz. Vustinc van Utrecht. Hij was, na aan de universiteit den graad van magister artium te hebben behaald, in 1519 kartuizer geworden. In 1539 verliet hij het klooster en nam hij een vrouw ¹⁾).

Op 20 Juli 1540 is Simon Gerritsz. als prior overleden ²⁾).

De generaal der orde, D. Willem Bybau van Thielt, was in 1536 in de Grande Chartreuse gestorven. (*Biogr. Wbk.* VI, 113—115).

Jan Lambertsz. van Muiderberg (1540—1540).

Na den dood van Simon Gerritsz. op 20 Juli 1540 is Jan Lambertsz., tot dan toe vicarius, hem in het prioraat opgevolgd. Ook hij was professus van het huis en omstreeks 1502 kartuizer geworden. Reeds op 12 September van hetzelfde jaar is hij echter gestorven ³⁾. Op 18 December 1540 overleed ook D. Arnold van Ouwerkerck, procurator van het klooster. Het generaal kapittel van 1541 had bovendien het afsterven te berichten van D. Claes Maartensz. en van de donaten Willem en Pieter.

In het thans verloren *Liber visitationum* stond opgeteekend, dat Jan Lambertsz. prior was geworden.

¹⁾ De kroniek van het Leuvensche huis noemt hem „egregius scriptor et versificator”. „Propter paupertatem nostram — aldus deze bron — hinc emissus Amsterdamum, tandem illic effugit et uxorem duxit anno 1539.” (hs. no. 4051—4068 Kon. Bibl. Brussel).

²⁾ c. 1541: „Obiit D. Simon Gerardi prior domus Amsterdammensis.” Vgl. *Bijdr. v. H.* IX, 291.

³⁾ c. 1541: „Obiit D. Joannes Lamberti prior domus Amsterdammensis.” — Vgl. *Bijdr. IX*, 312.

„ob eximiam morum probitatem, innatam animi bonitatem et conversationem religiosissimam”. ¹⁾ Hij was vermoedelijk een broeder van D. Cornelis Lambertsz. van Muiderberg, die na een 55-jarig kloosterleven in de chartreuse bij Utrecht is gestorven. ²⁾

Gerrit Pietersz. van Koedijk (1540—1541).

Nauwelijks een jaar lang is het klooster vervolgens bestuurd door Gerrit van Koedijk. Deze was professus van het Amsterdamsche convent. Hij is reeds 28 October 1541 gestorven ³⁾).

Toen op 11 April 1541 de procurator van het huis Timan Jansz. van Amsterdam was overleden ⁴⁾, is hij opgevolgd door den Leuvenschen kartuizer Hubertus Knobbaout ⁵⁾).

Als prior van de Grande Chartreuse en generaal der orde fungeerde van 1540 tot 1546 de Leidenaar Pieter Marnef ⁶⁾).

Jan Ysbrandsz. (1541—15..).

Na den dood van D. Gerrit is Jan Ysbrandsz. van Amsterdam prior van het Amsterdamsche huis geworden ⁷⁾).

¹⁾ *Ephem.* I, 142.

²⁾ *Biogr. Wbk.* VII, 734.

³⁾ c. 1542: „Obiit D. Gerardus Petri, prior domus Amsterdammensis.” Vgl. *Bijdr. IX*, 330.

⁴⁾ c. 1542: „Obiit D. Thimannus Joannis monachus professus domus Amsterdammensis.” Vgl. *Bijdr. IX*, 257.

⁵⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 886.

⁶⁾ *Biogr. Wbk.* VI, 1004.

⁷⁾ In *Bijdr. v. H.*, XLIV, 413, is abusievelijk medegedeeld, dat Jan Ysbrandsz. opvolger was van Jan Lambertsz., en dat deze in 1541 was gestorven.

Deze was op 4 Augustus 1527 als postulant aangenomen door de kartuizers van Leuven. Na eerst nog in Amsterdam, waar zijn ouders woonden, te zijn teruggekeerd om zijn zaken te regelen, ontving hij te Leuven op 18 November het kleed van Sint-Bruno. 's Jaars daarna deed hij zijn professie als monnik, bij welke plechtigheid zijn vader tegenwoordig was. Op 26 Juni 1530 droeg hij in de kloosterkerk zijn eerste H. Mis op in tegenwoordigheid van ouders en vrienden. Bij zijn intrede in het klooster had hij eenige fraaie boeken aan het convent geschonken.

Nadat Jan Ysbrandsz. eenigen tijd in de Leuvensche chartreuse de functie van vicarius had vervuld, is hij overgegaan naar het Amsterdamsche convent, waaraan hij door een zoogenaamde tweede professie werd verbonden. Ook hier is hij aanvankelijk vicarius geweest.

Bijzonderheden uit den tijd van zijn bestuur zijn niet bekend. Slechts verneemt men uit de chartae capituli generalis van 1544, dat de leekebroeder Pieter Vlaminck, donaat van het Sint-Annaklooster te Brugge, die tijdelijk in Amsterdam verbleef, wegens zijn onverbeterlijk gedrag uit de orde is verwijderd ¹⁾. Reeds in 1537 had de Grande Chartreuse voor dezen een ernstige waarschuwing doen hooren.

Op 28 October 1550 overleed D. Egbertus, vicarius van het huis ²⁾.

Hoe lang Jan Ysbrandsz. prior van Sint-Andries

¹⁾ c. 1544: „Et declaramus Petrum dictum Vlaminck, hospitem in dicta domo [sc. Amsterdammensi], donatus domus monasterii Brugis, propter multa frequenter reiterata crimina enormia expulsum ab Ordine nostro.”

²⁾ c. 1551: „Obiit D. Egbertus, vicarius domus Amsterdammensis.” Vgl. *Bijdr. IX*, 330.

ter Zaliger Haven is geweest, hebben wij niet kunnen vaststellen. Vermoedelijk is hij als zoodanig omstreeks 1550 vervangen ¹⁾. Volgens de kroniek van het Leuvensche huis is hij vervolgens nog vicarius van het klooster Zonneberg bij Kampen geweest.

Hij is 24 December 1559 in Amsterdam gestorven. Uit het overlijdensbericht van de Grande Chartreuse moet men opmaken, dat hij hier ook het ambt van procurator heeft bekleed ²⁾.

Le Vasseur, die uit thans verloren bronnen heeft geput, prijst hem als „vir insigni modestia exornatus, laudabilisque admodum et exemplaris vitae” ³⁾.

Men verwarre hem niet met Jan Ysbrandsz. van Haarlem, die in 1524 als prior van de Utrechtsche kartuizers is gestorven ⁴⁾.

In Juli 1545 is de procurator der Amsterdamsche kartuizers, D. Hubert Knobbaud, naar Leuven geroepen en belast met het bestuur van het huis zijner professie ⁵⁾.

Op 22 Augustus 1544 heeft het convent van Karel V vergunning ontvangen om binnen de stad een klein gebouw te stichten. Dit plan hield verband met de onrust der tijden. De bedoeling is blijkbaar geweest een bescheiden refugie te verkrijgen, een gebouw, strekkende om, zoo noodig, vooral dingen van waarde in veiligheid te kunnen brengen en voorts om in tijden van gevaar ook leden van het convent te kunnen huisvesten. Uit

¹⁾ In 1546 was hij nog prior in Amsterdam (*liber benefactorum*, fol. 91 v.), terwijl in 1554 zijn opvolger Gerrit Fabius het klooster bestuurd (*liber benefactorum*, fol. 92 v.)

²⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 444. Vgl. *Bijdr. IX*, 350—351.

³⁾ *Ephem.* I, 144.

⁴⁾ *Bijdr. IX*, 352.

⁵⁾ *Biogr. Wbk.*, VI, 886.

onze gegevens blijkt niet, dat deze refugie inderdaad is tot stand gekomen en als zoodanig is gebezigd ¹⁾).

Gerrit Fabius (15..—1568).

Deze prior was professus van het convent te Zeelhem bij Diest ²⁾. Het generaal kapittel van 1558 spoorde hem aan om elk jaar in zijn klooster eenige herstellingswerken te doen verrichten, opdat het geheele gebouw niet in een staat van verval zou geraken. De visitatoren moesten daarop toezien. In 1559 herhaalde de Grande Chartreuse deze aansporing met klem. Het sprak zelfs van „aedificia quae ruinam minari videntur.” Ook in 1560 bleef het bestuur der orde er bij hem op aandringen, dat hij zorg zou dragen voor de zoo urgente restauratie ³⁾. Het blijkt dus, dat het Amsterdamsche kartuizerklooster, wat zijn gebouwen betreft, reeds vóór den beeldenstorm, die het weldra zou teisteren, in een zeer vervallen toestand was geraakt.

In 1560 kreeg Fabius van de Grande Chartreuse opdracht om met den prior van Luik een onderzoek in te stellen naar de grieven van eenige monniken van Nieuwlicht bij Utrecht tegen hun prior. (c. 1560).

Op 24 Maart 1561 of 1562 is de procurator van het klooster D. Gerrit Sael gestorven ⁴⁾. De procurator van Nieuwlicht D. Willem van Schoonhoven is in 1561 naar Amsterdam gedirigeerd ⁵⁾.

¹⁾ Stadsarchief, weeshuisarchief, No. 567; *Scheltema*, II, 27.

²⁾ *Ephem.* I, 515.

³⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 442—441.

⁴⁾ c. 1562: „Obiit D. Gerardus Zael monachus professus et procurator domus Amsterdammensis”. Vgl. *Bijdr.* IX, 251.

⁵⁾ c. 1561 [in domo Trajecti:] Et D. Wilhelmus Schoonhovius ab officio procuratoris absolutus vadat hospitatum ad domum Amsterdammensis ad ordinis voluntatem.”

De chartae capituli generalis van 1563 en 1564 bevatten geen bijzonderheden. Die van 1562 ontbreken. In 1565 heeft het bestuur der orde den prior gehandhaafd en hem opgedragen een zijner monniken aan te wijzen om hem in alles bij te staan. De visitatoren hadden gerapporteerd, dat hij behoefte had aan dergelijke hulp. D. Claudius Gerritsz. ontving de vermaning, dat hij zijn tong moest beteugelen ¹⁾. Een der monniken, Pieter Jansz., bevond zich toen bij de kartuizers te Vught, waar hij een strenge straf onderging ²⁾.

Korten tijd later, namelijk in 1566, onderging een andere professus van het huis, D. Gerrit Gerritsz., een strenge vrijheidsstraf in het klooster te Scheut bij Brussel. De patres capitulares hebben in dat jaar ³⁾ de visitatoren een machtiging gegeven inzake de vervreemding van eenig land „pro utilitate domus.” De prior verkreeg de aansporing om daarbij te waken over zijn procurator.

In 1566 brak ook in Amsterdam de beeldenstorm los. In de kermisweek, die duurde van 22 tot 30 September, koos het gepeupel eerst het Minderbroedersklooster aan de Oudezijds-Achterburgwal en vervolgens de chartreuse buiten de Haarlemmerpoort als mikpunt voor zijn teugeloos bedrijf. Nadat het op den 26sten September bij de Minderbroeders had huisgehouden, ontstond op Vrijdag den 27sten andermaal een oloop bij de Nieuwe Kerk

¹⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 444.

²⁾ c. 1565 [in domo Amsterdammensi:] „Et dicta domus provideat D. Petro Joannis eiusdem domus professo, modo in domo Sophiae incarcerato, de vestimentis et aliis necessariis.” — Pieter Jansz. is 11 Maart 1567 in de chartreuse bij Utrecht gestorven. (*Bijdr.* XI, 358).

³⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 444—445.

op den Dam. Men was belust op nieuwe plunderingen. Toen dan ook iemand uit de menigte had geroepen: „Ick weet een aenslag, laet ons met gemeene hant na de Cathuysers gaen; gisteren vleesch nu vis!”, is de bende „seer confuselyck” langs den Nieuwendijk geloopt in de richting van de toenmalige Haarlemmerpoort¹⁾. Zekere Stans Benninck, die zich bij de woeste tooneelen van den vorigen dag niet onbetuigd had gelaten, stond het volk reeds op te wachten op den dijk buiten de poort. Zijn opruiend woord: „Dringt het klooster in en breekt alle stuccke, men sal u tevreden stelle en oick vrijen” liet het zich geen tweemaal zeggen. Bij het klooster gekomen zagen zij zich echter den weg versperd. De ophaalbrug voor de kloosterpoort was opgehaald. Men had echter reeds gezorgd voor een breede plank, die tegen den bovenkant van de brug werd gezet. Een jongen klom daarlangs naar den overkant en liet vervolgens de brug neer, zoodat, zegt een op dit voorval betrekking hebbend proces-verbaal, „t rapaille ende oick hij die spreeckt in 't convent quamen”.

De smid Hendrik Jansz., die menigmaal voor de kartuizers had gewerkt, en dus ter plaatse bekend was, baande den weg voor de menigte, brak sloten en deuren open en eigende zichzelf toe wat van zijn gading was. Men zag mannen en vrouwen af en aan loopen om het gestolene in veiligheid te brengen. In den grooten kruisgang vernielde men de glazen, in de kerk de beelden en andere voorwerpen, in de boekerij de boeken. In de provisievertrekken werd met groote gulzigheid

¹⁾ *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, VII, 38—39.

gegeten en gedronken. Een gedeelte der plundersaars bracht den geheelen nacht in het klooster door, dat het tooneel was van walgelijke losbandigheden. De kloosterlingen hielden zich onderwijl schuil in hun cellen.

De volgenden ochtend gelukte het den schout Pieter Pietersz. hen aldaar te verwijderen, hetgeen gepaard ging met volksooploop en straatgevechten. Slechts vier van hen werden opgebracht, doch onderweg weder door het gepeupel bevrijd¹⁾.

Het generaal kapittel van 1567, dat over het gebeurde was ingelicht, spoorde den prior van het Amsterdamsche huis aan om geduldig af te wachten, wat nader zou worden beschikt. De procurator werd als „hospes” naar het convent bij Geertruidenberg gezonden, terwijl de visitatoren opdracht ontvingen om in dit officie een geschikten persoon te benoemen. Voorts is D. Gerrit Gerritsz., monnik van Sint-Andries ter Zaliger Haven, die — zooals wij hebben gezien — 's jaars te voren in Scheut bij Brussel straffen onderging, gedirigeerd naar de chartreuse van Herne bij Edingen met de aanmaning zijn vroeger gedrag goed te maken²⁾.

Nauwelijks hadden deze beschikkingen het klooster bereikt, of het werd opnieuw geteisterd door een plundering. Het krijgsvolk van Hendrik van Brederode, dat zich einde April 1567 buiten de Haarlemmerpoort had gelegerd, richtte in de chartreuse ernstige verwoes-

¹⁾ B. H. Klönne, *Amstelodamensia* in *De Katholiek*, CIII (1893), 274—287.

²⁾ c. 1567: „Priori domus Amsterdammensis non fit misericordia, quem hortamur ut patientiam habeat donec aliter Deus et Ordo disposuerit. Et procurator dictae domus vadat hospitatum

tingen aan, mishandelde eenigen der bewoners¹⁾ en stal verschillende dingen van waarde.

In een brief naar aanleiding van het gebeurde door het stadsbestuur aan Margaretha van Parma gericht, waarin de magistraat o.a. gewaagt van de euvel-daden van de soldaten: „als sij oick 't convent van den Chartroyzen buyten deser stede veel beschadicht ende eenigen conventualen qualicken gehandelt hebben, zoo wij hieraff onsen gedeputeerden tot Antwerpen breder gescreven hebben”.²⁾

In 1568 heeft het generaal kapittel den bejaarden Gerrit Fabius, wiens gezondheid veel geleden had, op zijn aandringen onder prijzende bewoordingen ontheven van het prioraat. Hij werd overeenkomstig zijn verzoek teruggezonden naar het huis zijner professie bij Diest, waar hij in 1570 of begin 1571 is overleden, na meer dan een halve eeuw „laudabiliter” het kleed van Sint Bruno te hebben gedragen³⁾.

De Grande Chartreuse droeg nu aan het convent op om onder goedkeuring van de bestuurders der provincie een nieuwen prior te kiezen. Mocht het daarin niet slagen, dan konden de visitatoren zich gemachtigd achten daar een prior of rector aan te stellen⁴⁾. Voorts werd be-

ad domum Hollandiae. Et visitatores aut alter ipsorum provideant eidem domui de procuratore idoneo de consilio prioris dictae domus.” — [in domo Bruxellae:] „Et D. Gerardus Gerardi, ibidem hospes, vadat hospitatum ad domum Capellae ad Ordinis voluntatem, et ibidem tam religiose in divinis laudibus et conversatione se habeat, ut merito justificari possit.”

¹⁾ L. Surius, *Commentarius brevis rerum in orbe gestarum* (Coloniae 1579), 541.

²⁾ *Bijdr. v. H.*: IV (1876), 417—419.

³⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 446; *Ephem.* 515.

⁴⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 446; *Ephem.* 515.

paald, dat D. Cornelis Brevelt, professor van het Utrechtsche huis, als hospes naar Amsterdam zou gaan. Zoo noodig, zouden de prioren van Diest en Brussel, indien het onderzoek daartoe leidde, hem dienen te straffen¹⁾.

Dirk Simonsz. (1568—1590).

De opvolger van Fabius in het prioraat was professor van het huis, waar hij in 1548 het kartuizer-habit had ontvangen²⁾.

Hij was een man, van wiens bijzondere soberheid en strenge opvattingen enkele voorbeelden worden verhaald door zijn tijdgenooten. Niet alleen volgde hij getrouwen harden regel van Sint-Bruno, maar bovendien placht hij op de Vrijdagen in het geheel geen spijs of drank te nemen, ook toen hij als balling buiten het klooster gastvrijheid genoot. Eens, toen hij voor zaken was uitgegaan, kwam hij voorbij het huis, waar een zijner ouders op sterven lag. Hij trad evenwel niet binnen, doch vervolgde biddend zijn weg³⁾.

Na de gebeurtenissen van de voorgaande jaren en bij de heerschende onrust is het nauwelijks denkbaar, dat de Amsterdamsche kartuizers hun gewone leven nog kunnen hebben hervat.

In 1569 is door het generaal kapittel beslist, dat D. Egidius van der Weyde, professor van het

¹⁾ c. 1568 [in domo Trajecti:] „Et D. Cornelius Brevelt, ibidem professor vadat hospitatum ad domum Amsterdammensem quam predicti priores [sc. prior Diestensis et prior Bruxellensis], si eum culpabilem invenerint, puniant.”

²⁾ *Liber benefactorum*, fol. 92.

³⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 449—450.

Brusselsche convent, die als hospes in Amsterdam was, niet zou worden teruggezonden naar zijn eigen klooster ¹⁾.

's Jaars daarna hebben de patres capitulares er op gewezen, dat te Amsterdam geen andere dan alleszins geschikte novicen mochten worden aangenomen en dat zij niet mochten worden toegelaten tot de professie zonder uitdrukkelijke toestemming van de visitatoren ²⁾.

In 1572 bepaalde de Grande Chartreuse, dat het huis binnen zekeren termijn door de bestuurders der provincie moest worden gevisiteerd ³⁾. Doch in Augustus van hetzelfde jaar kreeg het convent zeer ongewenscht bezoek. Lumey kwam zich in de kloostergebouwen verschansen en richtte er door plundering en brand zooveel verwoestingen aan, dat zij hun ondergang nabij waren en het generaal kapittel van 1573 de chartreuse noemde „destructa et combusta”.

Het bestuur der orde bepaalde dan ook in 1573, dat de prior zonder bijzonder overleg met de visitatoren niets mocht beramen voor den opbouw en het herstel van het klooster. De conventualen moesten zoo spoedig mogelijk worden verdeeld over andere huizen der orde ⁴⁾.

Toen de prior zich gereedmaakte om overeenkomstig deze instructies te handelen, hebben Burgemeesters en

¹⁾ c. 1569: „Priori domus Amsterdammensis non fit misericordia. Et nullo modo volumus quod D. Egidius de Prato, professor Bruxellae, ibidem hospes, remittatur ad domum suae professionis.”

²⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 447.

³⁾ c. 1572 „Priori domus Amsterdammensis non fit misericordia. Et visitetur dicta domus per ordinarios visitatores expleto bienio.”

⁴⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 447.

Raden van Amsterdam zich met een schrijven gewend tot den Utrechtschen prior Dirk van Meeuwen als visitator der provincie, houdende het verzoek om de monniken en broeders te Amsterdam niet te doen vertrekken, doch over te komen om over de restauratie van het verwoeste klooster te beraadslagen ¹⁾. Inmiddels werden reeds kloosterlingen overgeplaatst.

In 1574 gelastte de Grande Chartreuse den prior van het Amsterdamsche huis om dienaangaande volgens de aanwijzingen van den visitator te handelen en buiten diens voorkennis niets te doen met betrekking tot een wederopbouw of verandering van het klooster.

De vicarius D. Augustijn Van Holart, die reeds in Utrecht verbleef, werd naar Monnikhuizen gedirigeerd. D. Cornelis Claesz., een andere professor van het huis, werd in de gelegenheid gesteld in Noord-Duitschland een gastvrije cel te zoeken, D. Claes Benning had in de chartreuse te Brussel gastvrijheid gevonden.

In 1576 ontvingen de visitatoren van de Grande Chartreuse opdracht om den toestand van het Amsterdamsche huis te onderzoeken en naar bevind van zaken de noodige voorzieningen te treffen. Mocht hun dit wegens de troebelen en gevaren niet mogelijk zijn, dan werd de prior van Monnikhuizen aangewezen om hen daarin behulpzaam te zijn ¹⁾.

In 1577 heeft Sonoy, toen hij de stad insloot, de laatste hand aan de verwoesting der chartreuse gelegd.

¹⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 448. Cornelius Nicolai (Cornelis Claesz.) is daar abusievelijk genoemd Eurnetius Nicolai. Hij is echter in Amsterdam gebleven en genoot sinds 1579 alimentatie vanwege het Weeshuis.

's Jaars daarna werd door de Grande Chartreuse aan de visitatoren opgedragen om het eerstvolgende generaal kapittel in te lichten omtrent den geestelijken en stoffelijken toestand van het Amsterdamsche klooster.¹⁾ Op 12 April 1578 zijn de resten van het gebouwencomplex nog door het convent verhuurd aan Egbert Pietersz. Vinck voor 100 gulden 's jaars. Met den huurder werd overeengekomen, dat hij drie jaren huur bij vooruitbetaling zou voldoen. Dit beding wijst er op, dat de conventualen voornemens waren voor goed naar elders te vertrekken. Op 1 Augustus echter werd nog een huurceel door den procurator geteekend.²⁾

De verandering der regeering in 1578 heeft de laatste hoop op herstel van het convent, indien deze nog mocht hebben bestaan, doen teloorgaan.

De Regenten van het Weeshuis zijn bij schepenakte van 15 Mei 1579 door de nog overgebleven conventualen gemachtigd om de kloostergoederen te administreeën onder beding, dat zij hun een jaarlijksche alimentatie zouden uitkeeren en dat zij niets zouden vervreemden of verhuren zonder toestemming van twee hunner. Als gealimenteerden vindt men in 1579 genoemd:³⁾

Dubbelt Jansz. van Amsterdam, die in 1548 als monnik was geprofest;

Jan Jarichz., die nog in 1570 was ingetreden;

Jan Cornelis Vastertsz., die sedert 1569 tot het convent had behoord;

¹⁾ c. 1578: „Et visitatores Teutoniae curent circa futurum capitulum certificari Reverendum Patrem et capitulum generale de utroque statu domus Amsterdamensis.”

²⁾ Weeshuisarchief, no. 570.

³⁾ Weeshuisarchief no. 358, fol. 7 en no. 359, fol. 1.

Cornelis Claesz. Haessemoers, die in 1556 was geprofest;

Pieter Albertsz. van Aken, professor van 1554;

Garmijn Garmijnsz., die ergens wordt verontschuldigd als „innocent”.¹⁾ Zijn naam komt niet voor in de lijst der kloosterlingen in het weldoenersboek. Mogelijk is hij dezelfde als de in 1556 geprofeste Herman van Thienen;

Jan Jacobsz., die vermoedelijk ook in 1556 was geprofest. (*Scheltema*, II, 49).

De prior Dirk Simonsz. en de procurator Dirk Barentsz., die elders verblijf hielden, hadden geweigerd aan voormeld accoord mede te werken. De Heeren Weesvaders hebben zich daarop bij request gewend tot den Prins-Stadhouder. In dit stuk wordt verwezen naar de procuratie, welke op 15 Mei 1579 was gegeven.

De Regenten beklagden zich daarin over de handelingen van den prior en den procurator, die, hoewel afwezig zijnde, over de goederen buiten de stad bleven beschikken en daarvan nog huren en renten ontvingen. Het college was bereid c.q. ook hun alimentatie te verleen.

Overeenkomstig het verzoek gaf de Prins op 24 Maart 1580 de verlangde confirmatie. De Regenten werden gemachtigd om de handelingen van genoemde kloosterbestuurders ongedaan te maken en voor het vervolg te beletten.²⁾

¹⁾ Ibidem, Recueil no. 2, fol. 16.

²⁾ Weeshuisarchief, Recueil no. 2 en no. 3. De procuratie van 15 Mei 1579 draagt daar ten onrechte het opschrift „Opdracht van de goederen der Carthuysers.”

Waar hebben de andere leden der kloostergemeente een heenkomen gevonden?

Sedert het rampjaar 1566 had het convent reeds vele leden door overlijden of overplaatsing verloren, terwijl er nog slechts in het geheel drie personen tot de professie zijn toegelaten, n.l. in 1570 Jan Cornelis Vastertz. en in 1571 Claes Benning en Jan Jarichz.¹⁾

In 1567 (11 Maart) was als hospes te Nieuwlicht bij Utrecht overleden D. Pieter Jansz., professus van het Amsterdamsche huis. Ook stierf in dat jaar of in het voorgaande de donaat Jacob Dirksz. (c. 1567). D. Gerrit Gerritsz, professus van Amsterdam, is in 1567 van Brussel naar Edingen gezonden, terwijl de toenmalige procurator naar Geertuidenberg is gedirigeerd.²⁾

In 1568 is de prior Gerrit Fabius afgetreden en teruggekeerd naar het huis zijner professie bij Diest. Voorts zijn in dat jaar of reeds in het voorgaande gestorven D. Anthonie van Halen en de donaat Hendrik Jansz. (c. 1568).

In 1571 of 1572 overleed de donaat broeder Gerrit Trittem(?)³⁾ en in 1572 broeder Hendrik Lubbertsz. van Utrecht, die bij de Utrechtsche kartuizers verbleef.⁴⁾ In 1573 berichtte het generaal kapittel het overlijden van twee andere leekebroeders van het Amsterdamsche huis, n.l. Hendrik en Cornelis. (c. 1573).

In 1573 of 1574 stierf als hospes in de chartreuse

¹⁾ *Liber benefactorum*, fol. 92 e.v.

²⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 445.

³⁾ c. 1572.

⁴⁾ *Bijdr.* IX, 358, 362, 363.

bij Brussel D. Claes Benning, professus van het Amsterdamsche huis¹⁾. 's Jaars daarna ontviel aan het convent D. Jan Pouwelsz., die in 1571 nog als magister noviciorum fungeerde²⁾. Voorts is — zooals reeds is medegedeeld — in 1574 D. Augustijn van Holart, de vicarius, die toen reeds als hospes te Utrecht verbleef, naar Arnhem gezonden.

De prior Dirk Simonsz. en de procurator Dirk Barentsz. schijnen aanvankelijk een schuilplaats te hebben gevonden bij den Haarlemschen burgemeester Andries Jansz. Brawe. Vervolgens hebben zij misschien verblijf gehouden te Huissen bij Arnhem in gezelschap van enkele conventualen van Monnikhuizen. In 1585 heeft de Grande Chartreuse hem opgedragen zich te vervoegen bij den visitator van de Rijnprovincie, die hem als hospes zou zenden naar een der huizen in zijn ressort. De prior vond een gastvrije cel in de Kartause te Mainz, waar hij in 1589 of 1590 is gestorven³⁾. Waar en wanneer D. Dirk Barentsz. is overleden, hebben wij niet kunnen achterhalen. De sacrista D. Reinier Willemsz. is omstreeks denzelfden tijd gestorven als hospes bij de kartuizers van Ratisbon in Beieren⁴⁾.

Op 2 Februari 1600 stierf te Amsterdam zekere Herman, „eertijts carthusers monnik in de Barnende

¹⁾ c. 1574.

²⁾ c. 1575; *Liber benefactorum*, fol. 93 v.

³⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 448—451; J. Bruggeman, *Inventaris van de Archieven bij het Metropolitane Kapittel van Utrecht van de Roomsche Katholieke Kerk der Oud Bisschoppelijke Clerozie* ('s Hage 1928), blz. 109; c. 1590: „Obiit D. Theodoricus Symonis prior domus Amsterdammensis.”

⁴⁾ *Liber benefactorum*, fol. 93 v; *Bijdr. v. H.*: XLIV, 451.

Steech".¹⁾ Vermoedelijk is hier bedoeld de reeds genoemde G e r m i j n G a r m i j n s z., die sedert 1579 alimentatie had genoten.

In de overlijdensberichten van het generaal kapittel, die echter in deze bewogen jaren niet op volledigheid kunnen bogen, ontbreken aanwijzingen omtrent het sterfjaar der conventualen, die in 1579 met het Weeshuisbestuur hadden geaccordeerd. In 1619 heeft de Grande Chartreuse nog het Obiit afgegeven van den donaat H e n d r i k C o u r t o i s, wiens naam echter niet meer voorkomt in de tot 1571 bijgehouden lijst van het Liber benefactorum. Blijkbaar is hij dus nog na dat jaar ingetreden.

In 1622 heeft de apostolische vicaris P h i l i p p u s R o v e n i u s in zijn verslag over den toestand der Hollandische missie een klacht gericht over zekeren ex-kartuizer te Amsterdam, die daar zijn vroegere geloofsgenooten lastig viel.²⁾ Waarschijnlijk is dus een der jongste leden van het voormalige convent, die het eigenlijke kloosterleven niet meer heeft gekend, ontrouw geworden. Dit moet derhalve J a n C o r n e l i s V a s t e r t s z. of J a n J a r i c h z. of de in de akte van 1579 medecompareerende J a n J a c o b s z. zijn geweest, tenzij de betrokene van elders naar Amsterdam was gekomen.

Een nader onderzoek van de administratieboeken van het weeshuis, waartoe mij de gelegenheid heeft ontbroken, zou aan het licht kunnen brengen hoelang aan de onderscheiden conventualen de alimentaties zijn

¹⁾ *Bijdr. v. H.*: XVII, 434.

²⁾ „Quidam olim apostatae monachi faciunt ibi nostris molestias, inter caeteros Christophorus Morrhen Minorita, et quidam olim Carthusianus" (*Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* XX, 370).

uitgekeerd.¹⁾ De laatstovergebleven gealimenteerde, die in 1614 is gestorven, n.l. B a r t h o l o m e u s v a n W i l s e m, heeft niet tot het Amsterdamsche convent behoord.²⁾ Vermoedelijk zijn de overigen reeds in 1585 opgenomen in andere huizen der orde.

In deel XLIV van de *Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom van Haarlem* (blz. 452-463) hebben wij reeds uitvoerig betoogd, dat de geschiedschrijvers, van P. C. H o o f t tot S c h e l t e m a, in den loop des tijds zonder eenig onderzoek of documentatie elkander hebben nageschreven omtrent den levenswandel der Amsterdamsche kartuizers. Wat zij in het voetspoor van W a l i c h S i e v e r t s z. ten nadeele van hen konden mededeelen, heeft weinig om het lijf en kan slechts betrekking hebben op de tweede helft der zestiende eeuw en later. Het bovenstaande werpt echter daarop meer licht. Het is verklaarbaar, dat nu en dan een verkeerde geest van buiten het convent bedreigde, vooral sedert zijn leden geweld op geweld ondervonden. Men generaliseere niet, doch verdiepe zich in de vraag hoe en in hoeverre het daartegen weerstand heeft geboden. Onze gegevens leiden wel tot den indruk, dat de zestiende eeuw uiteraard een teruggang van den inwendigen bloei heeft gebracht. Het is de vijftiende eeuw, die als „periode de rayonnement" is aan te merken.

Wat Dr. E. L a m a l l e S. J. met betrekking tot de chartreuse bij Edingen schrijft over de zestiende eeuw, is evenzeer toepasselijk op het Amsterdamsche huis. „C'est la lutte sans cesse renaissante contre la situation

¹⁾ Weeshuisarchief, no. 358, fol. 7 e.v., no. 359, fol. 86-92, enz.

²⁾ *Bijdr. v. H.*: XLIV, 450. Vgl. blz. 11-16 van deze bijdrage.

défavorable où les contemplatifs sont jetés par les guerres de religion et toutes celles qui suivirent". En verder: „Peu d'années après 1500, on percevait déjà distinctement la répercussion dans la vie des moins des graves événements de dehors. Maintenant le patrimoine du monastère est sans cesse entamé par les exactions des gouvernements et trop de soucis troublaient la paix intérieure. Des supérieurs énergiques et habiles pourront rétablir momentanément la situation matérielle et maintenir d'une manière suffisante la discipline religieuse; leur constance à urger les observances ne permet pas de prononcer les mots de décadence ou de relâchement. On n'en constate pas un certain affadissement, et surtout un énervement véritable, atteignant en particulier l'esprit de stabilité".¹⁾

Beverwijk.

Mr. H. J. J. SCHOLTENS.

¹⁾ *Lamalle*, XXIV-XXV.

BIJLAGE I.

GEBEZIGDE AFKORTINGEN.

- c.* = chartae capituli generalis Ordinis Cartusienensis (hs. Certosa, Lucca Italië);
- Biogr. Wbk.* = *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* I—IX (Utrecht 1911—1933);
- Bibl. Cart.* = Th. Petreius, *Bibliotheca Cartusiana* (Coloniae 1609);
- Raissius* = A. Raissius, *Orgines Cartusiarum Belgi* (Duaci 1632);
- Ann.* = C. le CouTEULX, *Annales Ordinis Cartusienensis ab anno 1084 ad annum 1429* (Monstrolii 1887—1891);
- Ephem.* = L. le Vasseur, *Ephemerides Ordinis Cartusienensis* (Monstrolii 1890—1893);
- Bijdr. IX* = *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht*, dl. IX (1886);
- Scheltema* = Dr. P. Scheltema, *Aemstel's Oudheid of Gedenkwaardigheden van Amsterdam*, 5 dln. (Amsterdam 1855—1863);
- Nieuwlicht* = Mr. H. J. J. Scholtens, *De priors van het kartuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht* (in: *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, LIII, 1929, 302—357);
- Monnikhuizen* = Idem, *De priors van het kartuizerklooster Monnikhuizen bij Arnhem* (in: *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht*, LVI, 1932, 1—80);
- Sint-Bartholomeusdal* = Idem, *Bijdrage tot de geschiedenis van het voormalig kartuizerklooster buiten Delft* (in: *Bijdragen v. Haarlem*, XLIX, 1932, 321—367);
- Zierikzee* = Idem, *De kartuizers bij Zierikzee* (in: *Haarlemsche Bijdragen*, LIII, 1935, 166—226);
- Lamalle* = A. Beeltsens et J. Ammonius, *Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérimmes-les-Enghien*, publiée et annotée par Edmond Lamalle S. J. (Louvain 1932).

BIJLAGE II.

HERTOG ALBRECHT VAN BEIEREN SCHENKT
VOOR DE STICHTING VAN EEN KARTUIZER-
KLOOSTER BIJ AMSTERDAM EEN JAARLIJKSCHE
RENTE VAN 300 DORDSCHE GULDENS EN NEEMT
HET CONVENT IN ZIJN BESCHERMING.

27 September 1392

Aelbrecht bij Godts genaden palentgrave opten Rijn, hartoge in Beyeren, grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende heere van Vrieslandt, doen condt allen luden: want wij in der eren Godts ende om zalichede onser en der zielen, ende der onser, sonderlinge wille ende begeerte hebben tot enen cloister van der certrojisen oerden te fonderen, te stichten ende te maecken in onse lande van Amsterlandt ende buten onser stede van Amsterdamme, soo hebben wij totter notorfte der moniken ende broederen, die in den voirs. cloister in toecomende tijden wonen sullen ende den dienst Godts bij dage ende bij nachte doen, gegeven ende geven mits desen open briefve voir ons ende voir onse nacomelingen drie hondert dordrechts gulden jairlicher renten, die wij den voorseyden moniken ende broederen bewijst hebben ende bewijzen, op een stuk landts, dat geheeten es die Hoern ende gelegen es opter zuysijde van den Horensloot, streckende van den Horensloot voors. tot Sloterambocht wart, alst onsen lieven neve den grave van Bloys nu tertijt toebehoort ende dese voors. renten sullen die certroyzen van onsen cloister voors. hebben, gebruycken ende opboeren tot ewigen dage van de voirs lande, wanneer dattet aen ons oft aen onse nacomelingen coempt, sonder eenich weder seggen, eer yemant van onsen wegen eenige renten sall ontfangen. Voort zoo nemen wij voor ons ende voor onse nacomelingen dit voors. cloister met allen sijnen moniken ende dieners ende met allen den goeden, dat den cloister voors. nu tertijt toebehoort oft namaels toebehoiren sall, in onser beschermenisse. Ende soo wie hun hinderde of misdede, om hoir saken van hoiren cloister te vervolgen, dat souden wij aan hem houden, gelikerwijs of hij onser heerlichede misdede. Voort verbieden wij voor ons ende voor onse nacomelinge, dat niemandt eenigerhande timmerage groot noch cleen maken en sall op hondert roeden

na onser cloister voors. ende ook dat wij willen alle dese voors. punten onser cloister voors. vaste ende stade voor ons ende onse nacomelinge ewelijck dueren gehouden worden. Soo hebben wij desen brief bezegelt met onsen zegelen ende om die meerre zekerheden soo hebben wij gebeden heren Willem graefve van Oestervant, onsen oudtsten zoon, dat hij desen brief mede bezegelen wille. Ende wij Willem, graefve van Oestervant voors., om zalicheyt onzer zielen ende onser ouders want wij willen ende begeren, dat alle dese voorscreven punten vaste ende stade gehouden worden tot eeuwigen dagen, voer ons ende voer onse nacomelinghen. Soo hebben wij desen brief mede bezegelt met onsen zegele. Gegeven in den Hage opten zeventwintichsten dach in September int jaar ons Heeren duysent drie hondert twee ende tnegentich.

(Oorspr. perk. Stadsarchief Amsterdam, archief Burgerweeshuis, no. 567. Met de zegels van hertog Albrecht en Willem van Oostervant in groene was, withangend in dubbele staarten.)¹⁾

¹⁾ Deze akte is ook opgenomen in een vidimus van 15 Februari 1568 (Staatsarchief Antwerpen, fonds kartuizers van Antwerpen, No. 31) en gecopiëerd in het cartularium, fol. 1.